

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések **Karai Sándor** tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Az iskolai év végén.

A magyar tanügy az utóbbi félszázadban nagy fejlődést ért el. Szükség is volt, hogy a nemzet pótolja azt, a mit századokon keresztül elmulasztott, illetőleg elmulasztani volt kénytelen az idők mostohasága miatt. A tanügy fejlesztése úgy az állam, mint a felekezetek részéről az oktatás minden fokán lázas sietséggel történt, a minek a következményei meg is látszanak tanügyünk jelenlegi állapotán is. Arányos, öntudatos fejlesztés hiányára vall már maga az a kétségtelen tény, hogy míg a közoktatási intézetek felső sőt közép foku része már majdnem teljesen ki van építve, úgy hogy ezeknek immár csak belső megszilárdításáról kell gondoskodni, addig az egész közoktatás alapját képező *népnevelési intézetek szervezése és szaporítása körül még igen sok a tenni való.* Tetején kezdtük az épületet, s az alap lerakására még csak most kerül rá a sor.

Önámítás volna azonban azt himni, hogy középfoku iskoláink már minden tekintetben kifogástalanok. *Külsőleg ugyan sokat mutatnak.* Összesen 197 középiskolában 60,000 főt meghaladó tanuló ifjuság igyekszik ismereteit gyarapítani, vagyis helyesebben szólva, törekszik bizonyos kenyérkereseti pályákhoz való jogát megszerezni. Negyedfél ezeret meghaladja emez intézetek tanárainak a száma, kiknek tulterhelése immár ki van zárva, mivel legtöbb helyen megfelelő számmal vannak alkalmazva, szóval a mai tanár számára nevelői munkájának nyugodt végzése és önmagának folytonos tovább képzése biztosítva van, sőt a miniszter tovább képző tanfolyamokat is szervez a tanárok számára, egyeseket pedig tanulmány utra küld.

Izléssel épült hatalmas épületekben vannak elhelyezve a középiskolák, melyek sok helyen kirívó ellentétben vannak az őket környező rozoga kis városi parasztházakkal, s már csak

kevés középiskola van, melynek épülete is meg ne felelne a modern paedagogia és hygienia követelményeinek, s mig pl. az államsegélyek megkezdése előtt egyházkerületünknek még csak 3 középiskolája volt teljes, addig ma már 10 teljes főgymnásiumában folyik a hamisítatlan református szellemű nevelés és tanítás. Az intézetek könyv és szertárai, szemléltető eszközei örvendetesen gyarapodnak, szóval, a ki csakis a külső látszat után indul, mindezeket látva, meg van győződve, hogy a magyar középiskolai tanügy, s közelebbről református tanügyünk olyan virágzó állapotban van, hogy annak fejlesztése már kevés kívánni valót hagy fenn.

Pedig még igen sok baja van a középiskolai oktatásnak!

Egész középiskolai oktatásügyünk és intézeteink rohamos fejlődésének hátrányai sehol sem konstatálhatók annyira, mint éppen az iskolai belső munka eredményében. Az 1900-ik évben 61,943 tanuló látogatta a középiskolákat, kik közül 58,022 nyert az év végén bizonyítványt, de utóbbiak közül összesen 12,901, vagyis az összesnek $\frac{1}{5}$ része elbukott. A bukottak nagy számában magában véve még semmi veszedelem nem volna, mert csak helyeselhetjük azon tanárok eljárását, a kik a tanulói pályára nem alkalmas növendékek eltávolításával igyekeznek meggátolni azt, hogy az egyház és társadalom vezetői ne legyenek olyan emberek, a kik sem kellő lelkiismeretességgel, sem megfelelő erkölcsi érzékkel nem bírnak. De más szempontból kell elbírálnunk a bukottak nagy százalékát, ha tekintetbe vesszük, hogy a fentt évben a bukottak mellett 3469 ismétlő volt, vagyis általánosítva ezt az arányt, azt mondhatjuk, hogy a bukottaknak majdnem $\frac{1}{3}$ része mindenáron a tanulói pályán akar tovább haladni, dacára annak, hogy megfelelő képességgel nem bír. Mert, hogy a számok beszél-

jenek, 1900-ban az I. osztályt ismételte 1202, II-ikat 581, III-ikat 595, IV-iket 380, V-iket 337, VI-ikat 160, VII-iket 156, VIII-ikat 58 tanuló. Igaz, hogy az osztályok emelkedésével az ismétlők száma fogy, de tény, hogy még a felsőbb osztályokban is nagy a bukottak száma, nem is szólva arról a körülbelül 9000 tanuló-ról, a kik meg félbe hagyják a tanulást.

Mi történik ezekkel? Ezek a társadalomnak ama szomorú, de a társadalomra nézve veszedelmes alakjai, a kik itt is, ott is szerencsét próbálnak, hogy qualificatio hiányában is állást nyerjenek, ezek képezik a qualificatio nélküli proletár elemet, a kik — tisztelet a kivételeknek, — de legnagyobb részben terhei a társadalomnak.

Pedig egyöntetű és tervszerű eljárással ezen a bajon is lehetne már segíteni. Megszűnt már az az állapot, hogy egyes iskolákat asylumoknak lehessen tekinteni, a középiskolai tanárok képesítése és tudása is mindenütt egyenlő színvonalon áll, tehát lehetséges volna szigorú követelménnyel alkalmazott mérték segélyével minden intézet tanári testületének úgy roszálni meg a maga anyagát már az első osztályban, hogy csakis a megfelelő elem mehessen tovább. Ezek közül könnyelműség, vagy más ok folytán később buknék el bizonyára, de semmi esetre sem annyi, mint a mennyi jelenleg a felső osztályokban, sőt már pályájának a végpontjánál is elbukik.

Ilyen természetű bajt már a miniszter is konstataált a középiskolákban, én legalább ennek tulajdonítom a minister legközelebbi intézkedését, melylyel azt akarja elérni, hogy a IV. osztályból a tovább haladásra alkalmatlan elemek más életpályákra irányítandók.

Első rangú tanügyi kérdések közé tartozik tehát az iskolák működésének egészséges alapokra való fektetése. Az egészséges alapot azonban már maga az a tény is lehetetlenné teszi, a mit egyértelműleg konstataáltunk: a *tulterhelés*. Hangoztatjuk magunk is, teszünk is bizonyos intézkedéseket a terhek könnyítésére. De sehogysem akarunk a szeg fejére ütni! Sehogysem akarunk kiábrándulni abból a téves nézetből, hogy a középiskolában működő „szaktanárok” tanítványai minden egyes szakban „szak tudósok” legyenek. Még mindig azt az eljárást követjük, hogy szeretjük a szörnyen tudományos tankönyveket, és azt tanítványainktól egész terjedelmében megköveteljük, sőt sokan a tankönyveknek hézagait is fedeznek fel, melyeket sietnek pótolni, mások meg minden tankönyvet rosznak tartván, magyarázatból tanítanak.

Hiába, tanterveink is sokat követelnek, az meg általános szokás, hogy az állami tanterv ránk nézve minimális követelmény, melylyel szemben telekezeti tantervünk maximalis követelményt állít fel.

TÁRCA.

Suraklini Petrovics Péter.

Irta: *Székegyházi.*

I.

Ami szellemi mozgalom, mely a 16. század első évtizedeiben megindult Németországban, nem hagyhatta s nem is hagyta érintetlenül hazánkat sem, hol ugy-szólván a talaj előre el volt készítve számára. Hazánkban is megvoltak mindazon indító okok, melyek Európát új életre ébresztették, a melyekhez hozzájárult még, hogy vak absolutizmust gyűlölő s szabadságszerető nemességünk, szabadságért küzdő polgárságunk, szabadságért sóvárgó népünk,¹ mely vallás tekintetében is vágyakozott a szabadság után, s az egyházban a lényegnek, a valónak föléje emelkedett külsőséget, a format gyűlölte, utálta.

Ily körülmények között nem lehet csodálni, ha Luther kiáltványa mozgásba hozta előbb a szabadságért sóvárgó népet, mely aztán magával ragadta, esatlakozásra bírta a nemzet színe-javát is. S alig, hogy föl-lövelt az evang. világosság, már hazánkban is hatalmas pártfogókra talált annyira, hogy a hatalmi kényelmet féltő róm. kath. papság a szabadságban született s a

¹ Farkas J. Egyháztört. II. k. 94. l.

szabadság levegőjében nőtt magyar rendeket oda terelte, hogy a lelkiismereti szabadságra béklyót veretett a budai (1523.) és rákosi (1525.) országgyűlésen.

De mindennek dacára nőtt az evang. hit, mert annak terjesztői — Kopácsi, Komjáti, Batizi, Dévai, Sztáray, Szegedi Kis, Méliusz, Kálmanesai, Sántha stb. valódi apostoli buzgósággal működtek az ország egyik szélétől a másikig, s egyes főurak és urak pedig — mint a Perényiek, Thurzók, Révay, Drágfi Gáspár, Török Bálint, Nádasdi Tamás, Pempflinger, Frangepán Katalin stb. — országos tekintéllyükkel és anyagi áldozatokkal támogatták az evang. ügyét.

Szép fejlődésnek indult az evang. világosság a délvidéken is, hol pedig a mohácsi vész után, mind hatalmasabb mérvben portyázó török martalócok dulása oly sok szerencsétlen napot hozott a föld népére. De mindennek dacára itt is virágozott az evang. egyház, mint azt a történet bizonyítja. A mohácsi vész után nemsokára föllállott az iskola Lippán; Csanádon pedig 1534-ben a Wittembergből hazahívott Szegedi Kis István tanított és praedikált tüzzel és lélekkel. Temesvárt is volt egyház és iskola.

Hogy a szép fejlődésnek indult evang. egyház annyira meg nem erősödhetett a délvidéken, mint az ország más vidékein, annak legfőbb oka abban rejlik, hogy Temesvár elbukásával e vidék jobban ki volt téve a török portyázók rablásainak s nem volt messze vidéken egy-egy erősség, mely utjokat állta volna, s nem volt egy-egy dynasztia, ki pártfogó karját kiterjesztette

Be kell azonban vallanom, hogy valamit mégis teszünk a terhek könnyítésére!

Csak az a baj, hogy ezt nem egyenes, hanem kerülő uton tesszük! Én ugyan nem tudom másképpen jellemezni azt az eljárást, melyet most követünk, hogy tudniillik a helyett, hogy a tananyagot kevesbitenénk, az év végi vizsgákon akarunk mindenáron könnyíteni és azzal ámitjuk önmagunkat, hogy ezzel immár vége van a tulterhelésnek. Nézetem szerint azonban inkább járjunk el megfordítva, tegyük inkább szigoruvá a vizsgát, próbáljuk ki az oda nem való elemeket és ne tegyük lehetővé azt, a mi a mai vizsgálati rendszer és a nagy népességű osztályok mellett lehetséges, hogy folytonos számításokkal és szerencsével sikerül némelyeknek osztályról-osztályra átvergődni, míg azután az utolsó ponton, az első komoly vizsgán az érettségi vizsgán végleg elbuknak.

Viszont a tantervben szállítsuk alább a követelményeket, s használjunk a tanulók értelmi színvonalának megfelelő tankönyveket, de azt azután alaposan megköveteljük, s komoly vizsga alapján csak azt a tanulót bocsássuk tovább, a melyeknek úgy erkölcsi magaviselete, mint ismeretei megütik a kívánt mértéket. Mai rendszerünk mellett tényleg átcsuszhatnak olyan elemek, kik a társadalom proletárjainak a számát növelik.

Iskoláink belső életének megszilárdítása, s tanügyünknek egészséges alapokra való fekte-

tése körül tehát még sok tenni valónk van. Azonban a magyar tanárság köztük a magyar ref. tanárság sem nézi tétlenül a bajt. Örvendesen konstatálhatjuk, hogy actualis tanügyi kérdéseink napról-napra megvitatás tárgyát képezik. Megalakult s ilyen irányban működik a magyar református iskolák belső életének megszilárdítására hivatott Orsz. Ref. Tanáregyesület is, én hiszem, hogy az ennek a gyűlésein elhangzó magas színvonalu eszmecserének a magyar református tanügy fejlődése lesz a következménye.

Barcsa János.

Református lelkészi karunk jövője.

A zsinati előmunkálatok országszerte lázas sietéssel folynak. Sok üdvös is életrevaló eszme került a munka közben felszínre, főként az egyházi adózást illetőleg; de szinte kerülni látszottak a bizottsági munkálatok a legégetőbb és legszükségesebb kérdést: református lelkészi karunk fizetésének rendezését. Hangzottak ugyan el szórványosan némi kegyes óhajtások hírlapjainkban; de hogy az erre illetékes zöldsasztaloknál egész tárgyilagos komolysággal foglalkoztak volna ez igen fontos kérdéssel, erről nincsen semmi pozitív tudomásunk. Pedig jam proximus ardet Ucalegon! Ha ezt még most is megoldatlanul hagyja a zsinat bölcsesége, akkor terem majd a jövő lelkészi kar részére egy olyan szánalmasan szomorú helyzetet, a melynek át csakis az egyetemes magyar ref. egyház adja meg. Ime, még csak a legegyszerűbb kérdést sem meri a törvény-

volna az evang. egyház fölé. De azért az evang. világgosszág még sokáig szórta áldó fényét Temesvár elbukása után is e vidéken, mert máskülönben Hercegh István temesvári főbíró, Hercegh Péter, Simon Mihály fia, Magyar Gáspár fia Márton 1582. bõjtmás hava 8-án a római pápához írott levelökben nem panaszkodnanak arról, hogy csak három pap van közöttük, iskola nincs, tanítót kérnek „ki állhasson ellenök az ő hamis tudományoknak.“¹ A temesvári főbíró és társainak a római pápához intézett eme panasza is mutatja, hogy a reformatio életerős gyökerét mélyre bocsátá a délvidéken is s csak is az elnyomatás, az elhagyatottság tudta nem kiirtani, hanem csak elhallgattatni annyira, hogy közel háromszáz évnek kellett elmulnia, hogy hamvból új életre kelhetett.

E vidéken legelső és leghatalmasabb pártfogója az evang. ügyének suraklini Petrovics Péter volt.

Született Pozsega vármegyében 1487. körül, hihetőleg fia ama Mihálynak, ki 1505-ben Orbász vármegye követe volt a rákosi országgyűlésen.² Testvérei lehettek Anna Lévy Cseh Zsigmondné, Fruzsina Russói Sándorné és Katalin Patócsy Miklósné.³

Mint a Zápolya-ház rokona⁴ hamar elszármazott Magyarországra, hol a Zápolya-ház szolgálatába lépett.

¹ Böhm. Bánság tört. I. k. 243. l.

² Jászay. A magy. nemz. napjai a mohácsi vész után 158. l.

³ Fábrián. Aradv. tört. 215. l.

⁴ Böhm. Bánság tört. I. 202. l. Horvát-Magyar orsz. tört. II. 301. lap.

Első történeti szereplése 1514-ben kezdődik, mikor ugyanis a Dózsa-féle pórlázadásban magát a lázadó vezért ő ütötte le lováról s ugyancsak ő fogta el annak testvérét is. Ez volt a pozsegi születésű Petrovics Péternek, ki a Zápolya-házhoz közel rokonságban állott, első legkiválóbb hadi tette.¹

Szilárd kitarással folyton a Zápolya-házhoz ragaszkodott s, míg a versengő királyok közti testvérharcban némelyek hol egyik, hol másikhoz szegődtek, ő hiven kitarott a Zápolyák mellett. Zápolya János halála előtti szerepléséről nem sokat tudunk, egyszer megemlékezik róla Zápolya, midőn 1530. okt. 6-án kelt levelében konstantinápolyi követét Grittit tudósítja, hogy a Budára megérkezett Mehemet béget, ki könnyörtelenül pusztított a magyar földön, sikerült Ausztriára és Morvára küldeni, hova el is indult és „kalauzul Petrovics Péter atyánkiát adtuk melléje.“² Előbb Zápolyának alvezére, később ennek halála után 1540-ben fiának gondnoka lett és Izabellának is mindvégig hive volt.

Zápolya halála után annak végrendelezése értelmében, Martinuzzival együtt János királyfi gondnoka lett olyképpen, hogy Martinuzzi a kormányzást vezesse, Petrovics pedig mint Temesvár parancsnoka fia örökét védje.³

Tulajdonképpen szereplése tehát ott kezdődik, midőn János király halála után János Zsigmond gond-

¹ Borovszky S. Csanád vm. tört. I. 152. l. Istvánffy. 80. l.

² Kerékgyártó A. Magy. orsz. tört. III. r. 37. l.

³ Horváth Magy. orsz. tört. II. 203. l.

tervezet érinteni; azt nevezetesen, hogy belhivatalnokainkat jövőben ne lélekocsuval szeméttel, hanem csak készpénzzel fizessék; hát más, radikálisabb eszközökhöz hogyan mert volna hozzá nyulni?! Valami átkos konservativismus látszik erőt venni nálunk e tekintetben a lelkeken; vagy pedig még inkább a nem-törődömség ördöge tartja megszállva az erre első sorban illetékes intézőköröket. Velünk igazán nem gondol senki. Mi vogelfrei oda vagyunk dobva az egyes gyülekezetek szeszélye és kegyeinek e téren is. Huzalkodhatunk, ha van erre elég lelkerünk itt is éleget a legtöbbször rosszakaratu presbyteriumokkal: ad majorem ecclesiae gloriam.

Elég leplezetlen őszinteséggel kénytelenek vagyunk azért nyíltan kimondani, hogy jobb ha soha össze nem jön a zsinat, ha megoldatlanul hagyja továbbra is a református lelkészi kar anyagi helyzetének javítását. Legalább így nem foglalja el sziveinket a keserűségnek ama fájó érzete, hogy valóban tarthatatlan helyzetünkkel a mi nagyjaink legkevésbé sem törődnek. Dehogynem törődnek! Hiszen megszabták legparányibb részletekig hivatalos teendőinket. Megalkották a *fegyelmi* törvénytervezetet, melynek nagytömegű szakasza mintha nem is lelkiismeretes pásztoroknak, hanem egyenesen holmi esirkefogóknak nézné lelkészeinket. Mindez megvan jó adagokban szerkesztve. De ennyi aztán a fő és lényeges dolog. Dolgozzék egészen a megszakadásig és éljen a ref. lelkészi kar a mig bír és a hogy tud; ha pedig összeroskad a fárasztó munkában és ellankad sokszor áldatlan és keserves küzdelemben, akassza le akkor válláról a palástot és menjen villággá a legtöbbször nagy és népes családjával együtt.

Nem alapnélküli keserű szavak ezek nyájas olvasó. Sajnos, hogy a történeti tények nagyon is mélyen elszomorító képe ez!

A magyar ref. lelkész, a kongrua rendezése után

is, még mindég rendkívül silány fizetésben részesül. Hátba még tekintetbe vesszük, hogy a legtöbbször közülünk népes családot kell eltartani, akkor a helyzet még sötétebbé válik. Nem is merem én már magunkat összehasonlítani a külföldi prot. lelkészek helyzetével; de veszem bármely hazai keresztyén felekezet papságát s ezekhez viszonyítva a mi anyagi helyzetünk aránylag legszegényesebb. És éppen ez a szomorú helyzet okozta már aztán azt is, hogy ma már a ref. lelkészi pályán levők egy igen nagy kontingense nagyon is, alacsony szellemi színvonalon áll. És ha a mostani buzgóbb nemzedék kiejti majd kezéből a fegyvert, micsoda harcosok állanak majd ennek nyomdokain csatasorba, hogy magukat a hit fegyverével felvértezve, harcolják meg a örök harcot anyaszentegyházunk számos ellenségeivel szemben?! Talán még a nemesebb lelkek is, elkedvetlenednek és összeroskadtak a munkaközben, ha látják buzgalmunkért a silány jutalmat. Hiszen éhező hadsereggel soha nem verték meg még az ellenséget.

Már pedig ma a ref. lelkészi kar jó nagy része ehhez a hadsereghez tartozik. És ha nem gondoskodnak jelen nyomasztó anyagi helyzetének megjavításáról, akkor egyházunk úgy erkölcsileg, mint szellemi tekintetben sötét jövőnek nézhet elébe.

Az összeülendő zsinatra tehát igen fontos teendők várnak e téren is. Törvényhozásilag ki kell mondani, hogy a magyar ref. lelkésznek fizetése 2400 koronán alól sehol sem lehet, mely mindenkor készpénzben fizetendő ki. Ezen kívül legyen minden 5—5 évi szolgálat után 200 korona korpótlék is. Ennyire talán csak rászolgált az a lelkészi kar, a mely olyan fontos erkölcsi és kulturális hivatással bíró fontos állást tölt be? Ahol pedig az egyházak nem képesek saját erejükön előállítani ez összeget, ott jöjjön már aztán az állam segítségével a közegyházak. Hiszen talán első sorban éppen magának az államnak eminens érdeke az, hogy

noka lesz. Mint a délvidék ura Temesvár, Lippa, Beese, Beeskerek s több kisebb erősség parancsnoka oltalma alatt a reformáció szépen fejlődött, a melylyel korán megismerkedhetett, mit bizonyít azon körülmény, hogy Lippán, mely az ő parancsnoksága alatti vár volt, már volt iskola 1529-ben. De, bár a reformációnak erős hitű bajnoka és támogatója volt, a más vallásúak iránt nem viseltetett oly ellenszenvvel, hogy azokat végképpen elnyomta, annál kevésbé kiirtatta volna, mint azt kath. atyánkfiai a világgal elhitetni szeretnék. Bár Lippán ő volt a parancsnok, s iskolát is állított föl, de emellett fentállott a zárda is az ő parancsnoksága alatt több mint 20 évig.

Ha a kath. vallás iránt nagy türelemmel viseltetett, még nagyobb hithűséggel és áldozatkészséggel volt az evang. ügye és annak terjesztői iránt. Sok reformátorunk neki köszönheti életét és tanulmányainak folytathatóságát. Ő volt megmentője a reformáció azon híveinek, kiket Martinuzzi 1543-ban Kolozsvárra megidézett. Az ő befolyása által menekült meg Szántai István 1538-ban. Az ő költségén tanult Szegedi Gergely előbb a Genfi (1555/56) majd a wittembergi (1556/57) egyetemen, hol a hozzá intézett üdvözlő levelet ki is nyomatta 1557-ben.¹

Azon körülménnyel fogva, hogy környezetében inkább a genfi reformáció vezéralakjai fordultak meg s tartózkodtak s jórészt ilyeneket segélyezett külföldi

tanulmányaikban, őt tartjuk a legelső kálvinista főurnak, ki hatalmával és tekintélyével elősegítette a kálvini irányt, s általában a mint a délvidéken hatalma alá kerülnek a várak, igyekszik meggyökereztetni a reformációt s annak veteményes kertjét, az iskolát fölláttani. Így állította föl a temesvári iskolát, a mely virágzásának tetőfokán állott akkor, midőn Szegedi Kis István állott annak élén. Ugyanis midőn Sz. Kis István Csanádról Perusics által 1544. végén elűzetett, 1545-ben Gyulára, 1546-ban Ceglédre ment, honnan két évi ott-tartózkodás után a makóiak meghívására Makóra ment, hol mint fiatal házas köszöntött be a javakorában levő férfit s hirdette az evangéliomot a szószekekről.¹ Petrovics hírvévé Szegedinek Makón való tartózkodását s azt, hogy hely nélkül van, követek által hivatta magához Temesvárra az ottani iskola igazgatására. Ezen meghívást Szegedi elfogadta s Temesvárra költözve szívesen, lélekkel tanított a templomban és iskolában. Szegedi nagyon megnyerte Petrovics szeretetét, ki különös kedveskedése jeléül azonkívül, hogy jó fizetést adott neki, megajándékozta egy rókamállal bélelt mentével is.²

Petrovics Péter nevéhez fűződik a legelső kálvinista zsinat, mely Toronyban 1549-ben első, s 1550-ben a második tartott meg.³ Ezen Torony Csanád vármegyében feküdt az u. n. Szarazér mellett a mai Toronya helyén. E helység már a 15-ik század első felé-

¹ Borovszky, Csanád v. tört. I. 287.

² U. o. 288.

³ Ember. Lampe 95—98.

¹ Rácz K. Magy. honi reformáció bölcselmi tört. 69. l.

a legmagyarabb egyház lelkészeinek biztos anyagi megélhetést teremtsen?!

A „Prot. egyházi és iskolai lap“ tudós és érdekes szerkesztője, Szóts Farkas is a zsinat leghalasztatlanabb teendői közé sorolja a lelkészkar fizetésének rendezését, s nagyon is fején találta a szegyet, midőn mondja, hogy: „az egyházi élet sulypontja különben is a belső emberek *minőségén* fordul meg.“ Arany szavak ezek! Jó lenne nemcsak megfigyelni, de meg is szivlelni ezeket az illetékes tényezőknek.

Nap-nap után panasz hangzik el ajkainkról s bus sóhaj száll fel keblünkől, hogy szeretett közegházunk a lejtőre lépett s rohamosan halad a züllés útján lefelé. Hitéletünk valósággal sorvasztó betegségben szenved. A pásztorok, a vezetők lelkesedése lohad. Az életnek aprólékos gondjai megbénítják és lenyügözik az előretörő és magasra vágyó lelkeket is. Valami fatális közöny kerítette hatalmába még az ideálisabb gondolkozású főköt is. Ismerék derék lelkészeket, a kiknek szívek nemesebb vágyakkal levén eltelve, egész nemcs ambícióval fogtak hozzá az egyház *belső* építésének munkájához; de ama paizsos férfinak, a szegénységnek nyomasztó hatása alatt ott vesztették el kedvüket éppen a munka közben; az élet mindennapi gondja, a kenyér nehéz megszerzése egész lelki és testi erejüket elfoglalta és megbénította.

A közegház saját jövőjét teszi továbbra is kockára, ha e szomorú helyzetet meg nem javítja.

De ez még magában véve nem szánlja a helyzetet. Az egyház egyetemének gondoskodni kell azokról is, a kik fárasztó munka közben kidőlnek és munkaképtelenné lesznek. Meg kell teremteni a lelkészi *nyugdíjintézetet* is. Ez egyik életérdeke ref. egyházunknak. Ne csak *elismerésre méltó terveket* lássunk mindég és jó indulatu szándékot, de valahára már tetteket is. Ne hagyják ki magyar református Sionunk övéi a szá-

mitásból, hogy egyházunkat veszély fenyegeti és ez a helyzet hovatovább nehezebbé és türethetlenné lesz. Nem vak tüzilárma és nem üres vészkiáltás ez, hanem nagyon is szomorú valóság. És ha az összeülendő zsinat egyházunk ez égető sebet nem orvosolja, ha a lelkészi kar anyagi helyzetét legalább is a jelzett módon — meg nem javítja: akkor azok az elhagyott és nehéz anyagi gondok között élő pásztorok nem vezethetik kellő lelkesedéssel a nyáját; s az egyház maga gyengül és sorvadoz; az elgyengült egyház pedig lelkes vezér nélkül — többé lábba nem állhat, hanem a biztosan bekövetkező bukásnak nézhet elébe. Videant consules! Ezekben első sorban az erkölcsi felelősség, hogy elő ne álljon e szomorú helyzet.

dr. Márk Ferencs.

* * *

Ide s tova 6 esztendeje lesz már, hogy „A magyar református lelkész socialis helyzete“ című cikksorozatomban én mindezen bajokra és érdekekre rámutattam. Mikor ama cikksorozat megírásához hozzá fogtam, még akkor nem volt kongrua s ha jól emlékszem, a 2-ik cikkem megjelenése *után* vettem a hirt, hogy az akkori kormány a lelkészi fizetések kiegészítéséről szóló törvényjavaslatot a ház asztalára letette. Én erre nyomban kijelentettem (olvasható a Debreceni Prot. Lap. 1898-ik évfolyama 7-ik számában a 79-ik oldalon alól álló jegyzeten) hogy „*ez az én álláspontomon mit sem változtat. Ez nem lehet a kérdésnek végleges megoldása, mert ennek a napja csak akkor jön el, a mikor ezen cikkemben kifejtett elvek érvényre jutnak.*“ Ezeknek az elveknek rövid summáját pedig akkor így formuláztam: „*a törvény igazságos és tisztességes — socialis szempontból csak abban az esetben lesz ha a ma-*

ben a városok sorába emelkedett, s mint ilyen jut 1485-ben Jaksics István és Demeter kezére. 1502-ben Jaksics Péter és Demeter itt a földesur s 24 jobbágy adózik nekik.

Jaksics Péter 1511-ben rácokat telepít be, s egy kényelmes nemesi kuriát épített.¹ Jaksics Péter külföldi iskolákban járó fiai megismerkedvén a reformációval, jobbágyaikkal is megismertették a hitújítást, ugyannyira, hogy hihetőleg már 1540-ben volt itt református ekklezsia.²

A Jaksics család kihaltával, ezen várost Petrovics Péter foglalta le 1543-ban nem a maga részére, hanem mint Temesvár tartozékát ahhoz csatolta. A miért aztán sem Martinuzzi, sem Ferdinánd mint uratlan jószágot nem foglalhatta le a kincstár részére.

Igy került e már azon időben virágzó reform. egyházközség Petrovics Péter oltalma alá, a mely egyforma távolságra esvén a csanádi, békési és zarándi egyházakhoz, hol az egybegyültek az első zsinat alkalmával 13 kánont alkottak (1549.) s határoztak az urvacsorájáról, még pedig Kálvin értelmében. A második zsinat ugyanott s ugyanannak pártfogása alatt tartatott 1550-ben, a midőn a püspökök v. felügyelőknek az egyházak látogatására vonatkozó kötelességéről határoztak.

E zsinatok kánonai nem maradtak reánk, vagy elpusztultak az 1552-iki török dúlás alatt Toronynyal együtt, vagy még valahol lappanganak s eddig napvilágra nem kerültek. Mint szintén azt sem tudjuk biz-

tosan, kik vehettek részt benne. De mindenesetre jelen kellett azon lenni azon kor két legnagyobb reformátorának; Szegedi Kis István és Dévai Biró Mátyásnak. E mellett bizonyít első sorban ama tény, hogy e zsinatok határozott kálvini irányúak voltak, a mennyiben az urvacsorájáról is határozott kálvini értelemben határoztak. E két reformátorunk pedig már határozottan a kálvini értelmet vallotta ezen időben.

Szegedi Kis István jelenlétét valószínűvé teszi azon körülmény, hogy ő, mint Petrovics által 1548-ban Temesvárra meghívott iskolaigazgató s kedvelt embere, nem maradhatott el azon zsinatról, mely az ő patronusának pártfogása alatt gyűlt össze Toronyban azért, hogy a két irány közötti különbség fölött határozzon s a kálvini iránynak adjon kifejezést. Ezen korszakalkotó zsinatról Szegedi Kis István nem maradhatott el. Sőt nagy része lehet e zsinatnak megtartásában is.¹ Jóllehet, életirója — Skaricza Máté — nem szól ezen zsinaton való jelenlétéről, de ezen nem lehet csodálkozni, ha tekintetbe vesszük azt, hogy Szegedi első szereplési helyét a csanádmegyei Csanád helyett, a szilágyvármegyei Tasnádnak írják, onnan indulván ki, hogy az ő idejében ott ref. egyház, annál kevésbé iskola, nem volt. Miképpen emlékezhetnék meg Szegedinek a toronyi zsinatokon való jelenlétéről, miután ez a helység az ő idejében meg sem volt, már előbb 1552-ben nagy pusztuláson ment át 1596-ban pedig végképp elpusztult.²

¹ Borovszky. Csanád vm. tört. II. 599.

² Borovszky Csanád vm. tört. II. 601.

¹ Borovszky. Csanád vm. tört. I. 288.

² Borovszky Csanád vm. tört. II. 600.

gyar református lelkész díjazása más hozzá hasonló de nem különb képzettséggel bíró közhivatalnok vagy tisztviselő jövedelmével egy és ugyanazon fokra emelkedik." Ime az idők nekem már is igazat adnak! De azt akkor is elismertem, most is valom, hogy az a kongrua-törvény a legégetőbb sebeket orvosolta. Halhatatlan érdeme ez is *Báró Bánffy Dezsőnek!* Radikális gyógyításról azonban szó sem lehet. Ezt bizonyítja ez a fenti cikk is, meg aztán a hivatottak e tárgyban megindult munkássága. Mert az igazság az, hogy foglalkoznának bizony e kérdésekkel a mi felsőbb hatóságaink; meg is oldának azokat szívesen, hiszen mindenki érzi az idők esavarának fokozódó szorítását, *dehát ezek a kérdések elválatlan viszonyban vannak anyagi erőnkkel; ez az erő meg az egyházi adózás igazságos módozatának megállapításától függ!* Csak ha ez meg lesz, akkor számíthatunk aztán az állam segédelmére is. Szerintem azonban mindaddig, míg degressiv adókulesokkal bajlódunk, nagy kérdés, ha vajjon egyáltalán szóba áll-e velünk az állam s nem lesz-e valamely igazsága ha azt találja mondani: „te református egyház, hogyan fordulhatsz te én hozzám, mikor saját erőforrásaidat sem akarod kiaknázni“ . . . Azért én mást ajánlok: vegyétek e kérdéseket munkába az egyházmegyékben; hiszen tudva van, hogy a legtöbb egyházmegye az özvegy-árva gyámintézetet is elébb megcsinálta, mintsem az országos gyámintézet megszületett volna s ha ez utóbbi még késik, már azóta több helyen a nyugdíjintézet is megvolna! Meg főként akkor, ha olyan terheket vállaltunk volna magunkra, mint a minöket az országos gyámintézet reánk rótt. És ha a teherviselésbe bevontuk volna a gyülekezeteket is. Ime ott van a békés-bánati traktus, — ez maga megcsinálta a nyugdíjintézetet. Nekem ez az eljárás tetszik. Aztán bocsáss meg kedves cikkíró barátom, — egy kissé csodálatosnak is tűnik fel előttem ez a te érzékeny feljajdulásod, — *abból a traktusból, honnan az egész adózási terv kiindult s ahol azt el is fogadtátok!?* Szerk.

TANÜGY.

A helyesírás.

Bukott . . . kudarca teljes volt, de magát meg nem adta. A titkolt bosszuval kebelében bolyongott az emberek között, keresve a mentő csolnakot; s mikor végre rátalált s hosszas evezés után a tulsó partot elérte: porából megélemedett. Simonyi Zsigmondról szól az ének. Ő volt az, ki még 1891-ben fellépett a M. T. Akadémiában a magyar helyesírásra vonatkozó újításával; ő, a „nagy reformer“, kinek négy pontban összefoglalt javaslatát az Akadémia kereken visszautasította. E magyarán kimondott ítélet mély sebeket ejthetett, s gyógyító flastromul szükség volt s Budapesti Népművelők Egyesületére, mely kérje a közokt. minisztériumtól, az egységes helyesírást, s így Simonyi letűnt napját segítse még egyszer a látóhatár fölé emelkedni. A Népművelők Egyesületében Dorogsághy Dénesné buzgólkodott az eszme megvalósításán. „A női báj és férfias elszántság egyesülve jelent meg a miniszter fogadó termében és elpanaszolta a magyar helyesírás bajait, hogy annak rendkívül ingadozó és zavaros állapota tetemesen megnehezíti a népiskola egyik elsőrendű feladatát, az írás és fogalmazás tanítását“ — mondja Gyulay

Pál. És ime, a taktika bevált, ma már nyilvánvalók sikerei. Az akadémia és Simonyi között bíróságul kinevezett Közoktatási Tanács véleményére a közokt. minisztérium f. évi febr. 25-én kelt rendeletével az Akadémiával ellentétben szentesítette a Simonyi újításait. (Nem érdekte'len megemlíteni, hogy két évvel ezelőtt éppen e napon tartott akadémiai összes ülésen buktak el ismételve Simonyi javaslatai). Nagyfokú ámulat vesz erőt az emberen, mikor e dolgot hallja s csak növekedik az, ha az ember még azt is olvossa a miniszteri rendeletből: „az új szabályzatot a rendelkezésem és vezetésem alatt álló összes iskoláknak irányadóul rendelem!“ Mi akar ez lenni? Vagy talán megirigyelte közokt. miniszterünk francia kollegájának azt a dicsőségét, melyet az iskolai helyesírásnak rendeltetett való szabályozásával aratott? Avagy talán mert Németországban úgy van, nekünk is követnünk kell a művelt nyugatot? Mit gondoljon az ember? Miért nem acceptálhatta a minisztérium a M. T. Akadémia szaktudósai által alig két éve megállapított helyesírást? Mi indíthatta a Közoktatási Tanácsot arra, hogy egy Arany János hamisíthatlan, tiszta magyar nyelvérzéke mellett a Simonyi Zsigmondénak adja oda a pálmát? Ki tud e kérdésekre megfelelni!?

De lássuk e helyesírást paedagogiai szempontból. keressük azokat a tanítástani elveket, melyek elkészítésénél irányadók voltak, mert hiszen egyenesen az iskolák részére készült. De bár ilyen alapon beszéljünk is róla, nem szabad felednünk, hogy ennél még főbb dolga a magyar nyelv sajátosságainak, szellemének, törvényeinek szem előtt tartása s így a nyelvtörténet mellett hivatkoznunk kell néha-néha az etymológiára és a fonetikára is.

Első eltérés az akadémiai és iskolai helyesírás között a „cz“-nek kiküszöbölése és „c“-vel való helyettesítése. Az akadémia a „z“-vel való írást a szavak magyar, vagy idegen eredetének azonnali felismerhetése céljából támogatja, s álláspontja helyességében kételkedni egy percig sem lehet. Feltétlenül szükség van erre az írásmódra, hiszen manapság a tudományosnak, műveltnak látszani vágyás, könyvet, hirlapot valósággal teletöm mindenféle ringy-rongy idegen szóval. Más elbírálás alá kell venni azonban a dolgot tanítástani szempontból. Még a mai jelképes (phonomimika) módszer világában is nagyobb nehézséggel küzdenek az első osztályt vezető tanítók a kétjegyű mássalhangzók tanításánál. Szívesen változtatnák őket egyjegyűekké, még ha talán magoknak kellene is feltalálniok a szűkséges egyszerű jegyet helyettük. A XVIII. század második s a XIX. század első felében komolyan foglalkoztak nyelvészeink az egyszerűsítéssel (Révai, Vörösmarty stb.), de egy kis conservatív felfogás, mely az eddig használt jegyek kényelmes megszokottsága miatt a dolog meg nem valósulhatott. Azonban csak az új jegyek elfogadása okozott nehézséget s a „c“-nél, hol a „z“ elhagyása után a kész, ismert betűalak rendelkezésre állott, ilyen akadály nem mutatkozván, „z“-nélküli írása már ekkor kezdődik. Azóta mindinkább jobban terjed az irodalomban is. Nyereségnek a „z“ elhagyását csak iskolai szempontból tartom, hol valóságos erőkimélés, ha egy összetett, szövevényes betűalak helyett egy egészen egyszerűt taníthatunk, s a gyermeki agyat nem terheljük egy nehezebb jegy megtartásával. Ha az időbeli nyereség mellett azon körülményt is figyelembe vesszük, hogy a „z“ elhagyásával a nyelv törvényei ellen sem vétünk: úgy iskolai szempontból a „c“-nek „z“-nélküli írását kell elfogadnunk.

Második ujtás a ki, a mely, a mi vonatkozó névmásoknak a névelővel való összeírásáról szól. Itt elköveti Simonyi ur azt a szerénytelenséget, hogy a tiszta magyar föld gyermeke, Arany János és a saját kiejtése között a magáét vallja hitelesnek, dacára annak, hogy saját maga azt írja: „nem is tudom megmondani, pontosan, az a ki, a mi kiejtés mely területeken járatos.“ Azt azonban kétségtelennek tartja, hogy a rövid kiejtés a „boldogult“ (értsd Arany János) halála óta mindinkább hódít. „Talán a Simonyi nagyon olvasott munkái következtében“ — jegyzi meg rá találóan Gyulai Pál. De hadd beszéljen maga Arany János: „Mi legalább, ha provinciálismussal sujtatunk, sőt ha egyedül maradnánk is, kimondjuk, hogy négy század irodalmától támogatott és a legszüzibb ajku magyar nép kiejtésén táplált provinciális lelkiismeretünk mindhalálig borzadni fog a ki-nek irni oly szót, melyet így volnánk kénytelenek olvasni: akki.“ Simonyi ez ujtása tehát a nyelv szellemével ellenkezik s kétes, vagy éppen alapot is nélkülöző egyéni véleményt a népiskolában nem taníthatunk. Ott csak kiforrott igazságoknak van helye s a szabály alól való kivételeknek akkor sem örülünk, ha azok szükségesek. Most megértetjük tanítványainkkal, hogy a névelőt sohasem szabad együvé irni az utána következő szóval s miért mondjuk ezután, hogy kivéve ezt, vagy azt a névmást, vagy szófajtát? mikor a kivételek megtartásával nemcsak emlékező tehetségét farsztja, hanem még a nyelv törvénye ellen is vét.

Nem szerencsésebb alkotás a következő pont sem, mely a hosszú mássalhangzóknak a ragos alakokban való egyszerűsítéséről szól. Ezt az ujtását sem fogadta el Simonyi urnak annak idején az Akadémia s nem fogadhatjuk el mi sem. Azt azonban el kell ismernünk, hogy a jóakarát vezette, mert egyszerűsíteni akart, de azt elfeledte megvizsgálni, hogy mi lesz egyszerűsítésének az eredménye. Még jobban megtéveszthette az a körülmény, hogy alkotását hangtanilag jónak találta. De nézzük csak, hogyan áll ujtása a szóelemzéssel, melynek pedig helyesírásunkban jelentékeny szerepe van? Bizony eléggé hadilábon állanak! Igen szeretném hallani, hogy mi módon elemeztetné ki a tanár ur egy 8—9 éves gyermekkel a „jegy“ szónak segítő ragos alakját, ha „ggy“-vel írjuk! Hogyan magyarázná meg, hogy a rag elválasztása után miért marad ott egy csonka, értelmetlen törzs? vagy hogyan érte meg a gyermek, hogy e szótörzs: asszony, az assimilálódó „v“ betű átváltoztató rag felvétele után miért mutatja az „ny“ betűt csupán másfél példányban? Ezt magyarázat nélkül hagyni nem szabad; már pedig az efféle magyarázatok tudományos izűek, a gyermeknek nem valók s a paedagogia követelményeivel sem férhetnek össze.

Az idegen szavak írására vonatkozólag az akadémiái helyesírás ezt mondja: magyarosan csak a meghonosult szókat írjuk.“ Ezt eddig Simonyi ur is elfogadja. Mivel pedig a népiskolai tanítás folyamán meg nem honosult szó, alig vagy éppen nem fordul elő, bővebben erről nem beszélek. De bár szorosán nem is tartozik ide, meg kell említenem Simonyinak azon szinte okoskodásnak látszó véleményét, hogy magyarosan kell irni még a meghonosodó idegen szavakat is. Ilyenek pl. miniatúr, praerogativa, controversia, analisis stb. Nem tudok erre mást mit mondani, mint azt, hogy ezeknek a meghonosodását nem Simonyi ur, de talán az unokája sem éri meg. Ne is igyekezzünk rajta, hogy ezek meghonosodjanak. Kár volna a magyar emberre frakkot adni, mikor gyönyörű atillája van.

Ime tehát a Simonyi ur iskolai helyesírásából csak a „c“-nek „z“ nélküli írását lehet elfogadnunk, a többi dolgokban egyedül helyesnek, nyelvészeti és iskolai szempontból alaposnak az Akadémia helyesírását kell tartanunk.

Végül pedig egy kérdést bátorodom felvetni, t. i. azt, hogy a mi népiskolai könyveinkbe bele fog-e valóban kerülni ez a helytelen helyes írás? Minket ugyanis a miniszterium ily tárgyú rendelete közvetlen nem kötelez, s csak saját tudományos meggyőződésünk alapján fogadhatjuk azt el, ha kritikánkat kiállotta. S én nem hihetem, hogy az egyh.-ker. tanügyi bizottság ilyen, nyelvünk ellen elkövetett vétségeknek helyet biztosítana népiskoláiban. Nem képzelhetem, hogy kálvinista egyházkerületünk egy Arany János, egy Gyulai Pál s a M. T. Akadémia többi szaktudósai véleményének mellőzésével a Simonyi Zsigmond ujtásait tenné magáévá, s, ha mégis így történnék, hiszem, hogy sok méltatlankodó szót idézne fel.

Azzal végzem soraimat, mi talán eddigi eszemenetemből már nyilvánvaló is lett, hogy Simonyi Zsigmondot a helyesírásra nézve „tekintélynek sem magam előtt el nem ismerem, sem tanítványaim előtt annak hirdetni soha nem fogom, sőt éles gúny nélkül még csak nem is említhetem.“

H. Fekete Péter.

KÖZÉLETÜNK.

A konvent ülése.

1903. junius 4.

A konvent tanácskozásai második napján junius 4-én *Dokus* Ernő előterjesztésében az egyetemes konvent központi épületének ügyeivel foglalkozott. A magyar gazdasszonyok árvaegyletének házáat megvételre felajánlották, azonban ennek megszerzése az egyetemes egyház nagy megterhelésével járna, s a kitűzött célnak nem volna megfelelő. A pesti egyház ajánlata közbejött körülmények folytán ez ülésen sem volt tárgyalható.

A tanügyi bizottság előterjesztéseit *Váró* Ferencz, *Sass* Béla, *Radácsi* György referálták.

Ennek tolyamán a nyugdíjtörvény revízióját illetőleg a dunántúli és dunamelléki egyházkerületek véleményét felterjeszti a vallás- és közoktatásügyi kormányhoz. Az egyházkerületek a nyugdíjintézetbe az akadémiái rendes s a középiskolai ének- és zenetanárokat is fel akarják venni.

Nagy érdeklődést keltett a következő pont: a tanári fizetési fokozatok eltörlésének kérdése. Az egyházkerületek valamennyien a fizetési fokozatok eltörlése mellett s a tanári fizetéseknek korpótlékok alapján való rendezése mellett foglaltak állást. A bizottság ebből kifolyólag azt javasolja, hogy a konvent az iskolák fenntartó testületeit a fizetések ilyen elv szerint való rendezésére hívja fel.

A kérdéshez Gróf *Tisza* István szolt először hozzá. Beszédét a jelenlevők figyelemmel kísérték lelkes hangulatban fogadták.

Gróf *Tisza* István rámutatott annak a szükségére, hogy felekezeti tanerőink fizetésének rendezésében az állami fizetésrendezéssel lépést tartsunk. Ha elmaradunk, a jobb erők mind az államhoz tódulnak, s a református tanügy, mely egyházunknak legfőbb

fenntartó ereje volt mindenha, rohamos sülyedésnek fog indulni. A protestáns áldozatkészség azonban kimerült, magunk erejéből jelentős dolgok művelésére képtelenek vagyunk. Nem marad más hátra, minthogy hivatkozással a protestáns tanügy nemzeti missiót teljesítő fontosságára, az állam figyelmét felhívjuk e körülményre. Ez azonban sürgős feladat. Az állam tisztviselőinek fizetésrendezésével óriási terhet vesz nyakába, félni lehet, hogy az állami vagyonmérleg megbillenésével az állam el fogja odázni magától mindazoknak a feladatoknak a teljesítését, melyek a budget új megterhelését jelentenek. A bizottság indítványát elfogadta, azzal a javaslattal azonban, hogy a kormány és képviselőház figyelmét hívják fel egyuttal a felekezeti tanterők kiegészítésének a fontosságára.

A következő felszólalók örömteljes készséggel járultak Gróf Tisza István javaslatához.

Gróf *Dégenfeld* József szintén helyesli az indítványt. Neki már otthon, saját kerületében is ugyanaz volt az álláspontja, mely Tisza István javaslatában kifejeződik. A bizottság határozati javaslatával szemben azonban már aggodalmi vannak, jobbnak tartaná, hogy a fenntartó testületeket csak az állami fizetésrendezés megejtése után hívják fel a fokozatok eltörlésére.

A kérdéshez még többen szoltak hozzá. *György* Endre az állami segélyezés nagyobb mértékétől intéze teink autonómiáját felti. Ugy Magyarországra, mint egyházunkra nézve az ebből származó veszedelem súlypontja nem az állami befolyás emelkedésében, hanem abban rejlik, hogy, míg más, gazdagabb felekezetek iskolákat tartanak fenn, a mieink állami kézbe kerülnek.

Dóczi Imre az államsegélyezés emelkedésében nem lát ilyen veszedelmet. *Váró* Ferencz szerint a felekezeti tanárok fizetésének rendezését a zsinati s állami intézkedésig elő kell készíteni. *Antal* Gábor és *Bernáth* Elemér pedig az államsegélyezés keretébe a felekezeti tanítók fizetésének kiegészítését is fel akarják venni. A konvent ezzel a kiegészítéssel fogadja el a bizottság határozati javaslatát, elfogadván gróf Tisza István indítványát is.

A református egyház közvéleményét főképpen a következő pont érdekelte: a konventi törvénytervezetre beérkezett kerületi vélemények tárgyalása, melylyel kapcsolatban nyert eldöntést az az egyházi sajtónkban már régóta vitatott kérdés is, hogy a zsinat ebben az évben megtartassék e, vagy sem.

A kerületek jórészt május hó folyamán tárgyalták a törvénytervezetet. Egybeállított vélemények ennek következtében oly későn érkeztek be, hogy az előadó bizottság képtelen volt az összeülő konvent idejére a véleményeket összegezni s a tárgyalás anyagát előkészíteni.

Zsigmond Sándor a bizottság előadója bejelenti, hogy a kerületek, a dunántúli kivételével, mely a régi törvény intézkedéseit kívánja néhány reform megvalósításával fenntartani, — a konventi törvénytervezetet általánosságban elfogadták. Kéri, hogy az anyag előkészítetlen voltára tekintettel a konvent bizza meg az elnökséget, Gróf *Dégenfeld* Józsefet, *Darányi* Ignácot, *Hegedüs* Sándort s az előadókat, hogy a vélemények alapján a törvénytervezetet egy októberben összeülő konvent részére dolgozzák át.

Ezzel kapcsolatosan *Hegedüs* Sándor vetette fel a zsinat elhalasztására vonatkozó indítványt.

Ezzel szemben *Fejes* Istvánnak aggodalmi vannak. A törvény 10 évenként rendeli a zsinat összehívá-

sát, annak elhalasztása világos törvénysértést képezne. Szerinte nincs is szükség az elhalasztásra. Ha a tárgyalás anyaga kellőleg elő nem készíthető, a zsinatnak módjában van, hogy, a mit lehet, letárgyalva, elnapolja önmagát.

Darányi Ignác Fejessel szemben arra hivatkozik, hogy a törvény nem imperatív módon intézkedik, csupán azt mondja ki, hogy a zsinat rendszerint 10 esztendőnként tartandó. Gróf *Dégenfeld* József ezzel szemben elismeri, hogy a törvény intenciója szerint legalább minden 10 évben tartandó, a szövegezés csupán azt jelenti, hogy szükség esetén rövidebb időközökben tartandó. A legutolsó zsinat óta azonban már így is 12 év telt el, azért nem lát különösebb veszedelmet abban, hogy a zsinat egy évvel újra elhalasztassék, annál is inkább, mert ez a munkálatok alaposága érdekében kívánatos.

A konvent kimondotta, hogy a kerületi véleményeket egy ezután összehívandó ülésében fogja tárgyalni. *Nagy* Dezső indítványára azonban az elnökséget a konventnek nem októberre, csupán még ez évben való összehívására utasította.

Hegedüs Sándor zsinatelhalasztó indítványát is elfogadja, azzal a *Darányi* Ignácztól származó hozzátoldással, hogy a zsinat az 1904. év folyamán feltétlenül összehívandó.

Az idő előrehaladottsága miatt báró *Bánffy* Dezső ekkor a tanácskozásokat felfüggesztette. A konvent ülést délután folytatta.

A délután folyamán a konvent a *Pokoly* József előadó által előterjesztett közigazgatási ügyeket tárgyalta.

Az erdélyi egyházker. és a dunamelléki egyház kerületek új, egyöntetű halotti énekeskönyv szerkesztése tárgyában tett fölterjesztését a konvent a zsinathoz utalja. Az erdélyi egyházkerület konventi rendes költségeloirányzat ügyében való fölterjesztését illetőleg úgy határoz, hogy a költségek kivetése a kerületek feladatai közé tartozik.

Az észak-amerikai református egyház zsinata testvéri átiratot intézett a magyarországi egyházhoz, melyben arra kéri, hogy az amerikai református egyházak lelki gondozásában papok küldésével támogassa s az északamerikai egyházakkal egyöntetű eljárást kövessen. A közigazgatási bizottság az érintkezés szerveül egy öt tagu bizottságot óhajt kiküldeni. Gróf *Dégenfeld* József, báró *Bánffy* Dezső annak az aggodalmuknak adtak kifejezést, hogy ebben a nemzetközi jog elveit érintő kérdésben kimondott szervezet alakítása nem járna az óhajtandó eredménnyel. Gróf *Dégenfeld* József azt javasolta, hogy az ügy figyelemmel kísérését a dunamelléki egyházkerület közvetítésével a konvent elnökségére bizzák. *Pokoly* József előadó szerint a gróf *Dégenfeld* javaslatát a bizottság javaslatának elfogadását. A konvent a konventi elnökséget megbízván az ügy figyelemmel kísérésével, az öt tagu bizottság kiküldésére vonatkozó indítványt is elfogadja, a bizottságba *György* Endre elnökle alatt megválasztván *Pokoly* Józsefet, *Balog* Ferenczet, *Csiky* Lajost és *Szilassy* Aladárt.

A konvent ugyanezt a bizottságot bizza meg a presbyteri református egyházak egyetemes, szövetségével való összeköttetés előkészítésével, elhatározván, hogy *Matheus* G. D. egyetemes titkár meghívását elfogadva két tagja által képviselteti magát a szövetségnek 1904. junius 21-én Liverpoolban összeülő 8-ik egyetemes gyűlésén.

A konvent kimondja azt is, hogy a „Brit és kül-

földi biblia-társaság" 1904. március 7-én tartandó emlékünnepeére képviselőt küld s a társulat kérelmének megfelelően 1904. március 6-ikát, mely virágvasárnapra esik mint egyetemes *biblia-ünnepet* a magyar ref. egyház gyülekezetei is megülik. Ezen a napon a perselek gyűjtése a biblia-társaság számára fog szolgálni.

Az egyetemes énekügyi bizottság utolsó ülése.

A református egyetemes énekügyi bizottság utolsó egybejövételét Budapesten, 1903. Május 26. és 27. napjain tartotta meg Fejes István elnök vezetése alatt Radácsi György b. jegyző vivén a tollat. A tagok megjelentek teljes számmal 14-en, csak Kiss Áron püspök maradt el gyengélkedése miatt.

Elnök beszámolt az egy év alatt történetéről; előadta, hogy a szövegírók közt szétosztott darabokra beérkeztek a részletes észrevételek s ő azokat, a mint jónak látta, a gyűjtemény már kinyomatott testébe veres tintával új igazításul bevitte, s a másutt is kívánt javítást, rövidítést eszközölte. Jelenté továbbá, hogy az „Előmunkálatok” címe alatt egy újabb, VII-ik füzetet is kinyomatott s felülbírálás végett az ülés asztalára tett. Egyszersmind megrendelt *beosztását* az új énekes könyvnek. XV szakasz cím szerint, e füzet végén szemléltetővé tette; és jól előkészített terv szerint a bizottságot munkája megkezdésére felhívta.

Még egyszer végig ment a bizottság a Gyűjtemény minden darabján, a hol észrevétel nem volt, azzal gyorsan végzett. A dallambizottság külön is ülésezett és végjelentését beadta, mely helyeslelt nyert.

Az I-ső zoltár új dolgozásban fogadtatott el. A bíráló tagok indokoló megjegyzései szerint a veres tintával történt szöveg igazítások parányi kivétellel helyesléssel fogadtattak; a 84. zoltár 2-ik végéből a *Zebaoth* idegen szó töröltetett, jövén helyére „Ó én Uram!” Itt ott a veressel jelzett sorokon is (p. o. 89. zoltár 6. vers) eszközöltetett célszerűbb változtatás; a 90-ik zoltár újrajavított szövegében az „állandóságot *lehelj*” tételben kívántatott, hogy a „lehelj” szó mással cseréltessek; a 103-ik zoltár végső verse kihagyatott. A 116. zoltár első verse lehetőleg a régi maradjon. Legérdekesebb alakítás a 144-ik zoltárral történt, annak két első versét kívánták az eddigi szöveghez hiven megtartani, másfelől a végkép kihagyott 208-ik dicséret 3. és 5. versét erős érveléssel, a jövő számára megmenteni sürgették tekintélyes részről, a bizottság megbizta egyik tagját Baksait a kettőnek egybeöntésére. Dolgozata közhelyesléssel lön elfogadva, így a közkedvelt négy vers fenmarad, a dicséret két verse beolvad a zoltárba. Egészen sajátos eljárás, egyetlen a maga nemében! A mi a régiből megmenthető és érdemes arra, e fenntartó elvűség indokolta az eljárást.

A *dicséreteken* hasonló módon végig ment a bizottság. Így p. o. az újra átöntött 59. dicséret két végső sorába a réginék gondolatát kívánta beékelni. A 67. dicséret négy versszakba vonatott össze, most azonban a réginék 15. és 16. versszaka visszahelyeztetett. Sajnos, hogy a 72-ik dicséret, a Huszár Gálé, főleg más dallamra alkalmazása végett, oly új átdolgozást szenvedett, mely a régi erejét fel nem éri, bibliai kenetét, tartalmát nélkülözi. A 110. dicséret eddig mellőzött 3-ik versét visszavette a bizottság. Itt-ott egyes szavakon, a már eddig elfogadott sorokban is javított. A 237. dicséret régi első verse, igen helyesen, szóról-szóra visszavetett.

Az *erdélyi* énekes könyv felvett darabjai is újra átnéztettek. Majd az *új énekekre* jött a sor. Volt oly

darab, melyet a mostan ülésező bizottság vissza vett, p. o. „Csendesül a föld határa” kezdetűt. Az aratási ének sok „Allelujá”-ja, némi viták után „Hála néked”-del cseréltetett meg. A „király himnus” (318. lap) „Ó királyok nagy királya” vissza vétetett.

A „Gyűjtemény” letárgyalása után a VII. füzet tartalma következett. Az annyi vitára alkalmat adó 73. zoltár kellemes feldolgozásban újra megrostáltatott, s ennek régi 13-ik verse az ország több részén el nem hagyhatónak nyilvánított, magáért ez imádságszerű versért, mely a nép szívében benhonol, a száműzetésből visszahivatott. De még most is lön felszólalás el-lene; kifogásolták, hogy a sok istenhívés korát eleveníti fel a „A mennyekben te vagy nekem stb.” sora, holott ma nem az a kor levén, senkinek az eszébe nem jut: de meg szerintem éppen kálvinista szint nyer a romanizmussal szemben, mikor a pápások a meny-nyet Máriával, szent Józseffel és 30 ezer szenttel népesítik be. minket az ellen buzgóságra fokoz, hogy *egyedül* Istenünk, kik imádnunk kell, a mennyei Atya. A másik két sor is, hogy „az egész földön senki nincsen . . .” mely szintén támadás tárgya volt, épen nem költi fel a célzott gondolatot, mert csakugyan szinte református lélekkel mennyen és *földön* csak ő imálandó s itt a „*kedvellés*” szó istentiszteleti értelemben veendő, nem pedig embertársi vonatkozásban. A 11-ik, 17-ik dicséret vissza kebeleztetett, ugyszinte a Budai Ézsaiás által javított 27-ik dicséret, valamint a 22-ik melynek 2-ik verse kitéphetlen a nép lelkéből. A Gelei Katona István dolgozata a 48-ik dicséret hasonlólag felvetetett. Batizi András reformátor szerzeménye a 43. dicséret átdolgozásban, a 145. dicséret egy verse mint adventi kezdő ének; az 51. dicséret hittani tartalmáért szép átalakítással szerencsésen megmenekültek a számkivetéstől. Több rendbeli elő és utó kis énekek hozattak be, nem különben a 89-ik, 131-ik, a hatalmas magyar Tvishagion a 76-ik dicséret; a 44-ik lelkész avatáskori dicséret, és Lengyel József szent költeménye a 87-ik dicséret újra a gyülekezet kincsei maradnak. A 147-ik, 149-ik, 157-ik, szép és kedvelt régi dicséreteket visszafogadta a bizottság; ugyszinte a 185-iket; 219-iket; 233-ikat; 221-iket, mely a legnagyobb nemzeti gyászkor szépen használható Lévai simító keze hozzá nyulásával. Nem volt ily szerencsés az új szövegű két király ének, mert az egészen prózaias, emelkedés nélküli.

Nagy vita keletkezett a *Kölcei hymnusa* felvettessék-e? Utoljára is felvetetett, holott az egy siralmas, elnyomott korszak jérémiádja, „de profundis” zokog; nem a nemzeti erő és hatalom tudatának kifejezése, nem Ngy Lajos és Mátyás király korához hasonló nagy idők hangja és szülötte! A nemzeti hymnus csak az erő és dicsőség visszatükrözése lehet, minő az angoloké „Uralkodjál Brittanian a tengereken” — a miénkben a „tenger kin” alatti nyögés az alaphang. Talán a most felszínre került r. kath. támadás pillanati hatása volt a többségnél döntő, mert az elnök bezárta a vitát, és szavazat többséggel döntetett. Ellenben a „Szózat”-ról szó sem volt, pedig abban több nemzeti erő s buzditás van! Hátha egyszer igazán szabad állam, minden erejével szabadon rendelkező, állandó hatalmi központját Budán bíró, erős, viruló, boldog nemzet leend a magyar, akkor is bünbánatilag esengünk: „Szánd meg Isten a magyart”??

A „*Beosztás*” szerint 87 zoltár marad meg, azokon kezdődik az énekes könyv, jelezve lesz római számmal is a megmaradt zoltárok régi száma. Jó volt ezt megtartani, így kereshet utána a hívő a bibliában.

Az új énekes könyvben vegyes alakban azaz külön sorokban fogna nyomtatni zsoltárok és dicséretetek, ez fogja feltüntetni, hogy itt igazán szent költészeti könyv van kezünkben. A második alkotó rész a *dicséretetek* lesznek, kezdve az újévén mint a régiben, zárulva a karácsonyi énekekkel az első nagy szakasz. Akkor jönnek a vasárnapi énekek 63 darab, régiékből és új szerzeményekből. Azután a köznap reggeli és esteli, bünbánati, urvacsorai énekek. Ezeket követi nagy számmal az *alkalmi énekek* sorozata, zárul az énekes az óesztendei énekekkel, összesen a kezdő és utó énekeket is beszámítva, 249 dicséret leend.

Még nincs kész a végrészt alkotó *imádságok* szövege; az újabb imádság íróktól is véve fog az az elnök által egybeállíttatni és szakbírálok által átnézetni.

A munka befejezése után a szöveg javítók és új ének szerzők nevei hozattak köztudomásra.

Szerzők között hallam felsorolni következő íróink neveit: Lévai, Szaboleska, Tompa, Arany, Pósa Lajos, Pap Sándor, Kiss Áron, Szász Bela, Kecskeméthy Ferencz, Bari Sandor, Erdélyi Imre, Juhász Sándor, Varga Lajos, Keresztes József, Somogyi Antal, Miklós Elemér, Kósa Ede, Tóth József, Börzöli Gábor, Nagy Ignác, S. Szabó József, Fejes István. A dallam szerzők is megnevezettek: Kálmán F. Szügyi József, Nagy József.

Majd a *jutalmazás* kérdése jött szőnyegre, e tekintetben az elnök részletes javaslata olvastatott s fogadtatott el némi módosítással. Valószínű, hogy 8000 koronára fog emelkedni az énekes könyv anyagi előállítási ára, de ha sikerül egyetemes énekes könyvünk, ezt az első évi jövedelem maga fedezheti, de meg oly tökéleteset képezend az egyetemes egyház kezében, mely legalább 100 évig fog kamatozni.

A szerkesztést és gondos, hibátlan nyomda igazítást szinte bizni kell valakire, a kinek külön tiszteltetdíj adandó. A 18 év óta folyó bizottsági munkát befejezésre jutott, legyen hala érte Istennek! A mit korunkban — mely fájdalom nem mélyen vallásos — csak meg lehetett tenni, azt megkíséreltük, kivált a lankadatlan és éber lelkű elnök, az ő fő mozgató, odaadó élete és tevékenysége nélkül zátonyra jutott volna a nagy mű (opus magnum). Méltán illesse őt a köz-elismerés!

Quid nunc! Nézetem szerint, előbb ki kellene „*Próba énekes könyv*” gyanánt nyomtatni több ezer példányban a megújított énekeskönyvet teljes alakjában s tartalmával, s egy koronával példányát, a legszelebb forgalomba hozni. Kijönne a nyomtatás költsége. Oly intézkedést téve, hogy minden presbyterium és iskola szerezzze meg; sőt jutalom könyv gyanánt — vétel útján — a tanuló nemzedék között elterjesztessék. Három évig folyna e terjesztés . . . s várjuk ez alatt a hatást, az ujnak a szívekbe és ajkakra gyökerezését. A 3 évi időköz alatt a közvélemény, azt hiszem, óriás többségben hallgatással belenyugszik az újításba. A felszólítás és ítézet megnyilatkozhatik, de az a lényeg ellen aligha fordul, csak részletekre, s ha mégis lenne oly nagy jelentőségű néhány észrevétel, mely alapos és megérdemli a figyelembe vételt, és nem pusztán egyéni indokból eredő: még mindig lehető a végszerkesztés-kor a kisebbszerű változtatás! A 3 év letelte után a nagy többség hangulata ismert lévén, a zsinat — mely úgy is küszöbön van, — előre újabb felhatalmazást adna, kebeléből küldendő 5 vagy 10 tagu küldöttségnek mely az 5 kerületből választatnék, a 2-ik s tulajdonképeni kiadásra és életbe léptetésre. Én mindenesetre zsinatból kifolyólag, zsinati küldöttségre bízom az új

énekes behozatalát, akkor lenne annak igazi alkotmányos alakja és szentesítése. Mert nagy dolog az egyház minden tagját tán századokra érintő ily szerződési könyv kötelező alkotása!

Szükség van e várakozásra azért is, hogy a kerületek anyagi érdeke addig lebonnyolható, mely nem könnyű, mivel p. o. a tiszántúli kerület a zsoltárok jövedelméből theologiai tiszteket tart fen 1844. óta. De megoldandó a jövedelem megosztása is, melyből a kerületekre eső rész igazságosan a lélek szám szerint számítható.

A nagy újítás kész, igyekeztünk a régiből a mi jó és örök megtartani, de az új kor szükségletének is eleget tenni. Az új alkotás szépen egyesíti a multat a jellel s méltó hogy megnyugvással találkozunk.

Debrecen, 1903. Jun. 4.

Balogh Ferencs,
hittanár, ének-ügyi bizotts. tag.

IRODALOM.

Céltévesztett kihívás.

A Pozsonyban megjelenő theologiai szaklap két első füzeteről, a „Debr. Prot. Lap” folyó évi 4. számában, tárgyilagos és rokonszenves értesítést közöltem, a melyben részletesen felsoroltam a szerkesztői programtól kezdve végig minden egyes cikk címét, jeleztem a terjedelmét s záradékul a következőket írtam: „Ebből a tartalmi jelzésből látható, hogy mely körben mozog a theol. szaklap. A kik a külföldi szakfolyóiratokat járatják, vagy olvassák, azok természetesen nem találnak benne olyas dolgot, a mit előbb már nem olvastak volna, a mennyiben a szakemberek az őket közvetlenebbül érdeklő irodalmi termékeket első kézből szokták megszerezni. Ámde a kik nincsenek ebben a helyzetben, vagy éppen csak magyar nyelvű munkákat szeretnek olvasni és megelégesznek az eklektikus, vagy encyklopaedikus ismeretszerzéssel: azoknak a kívánságát ez a szaklap, a mi hazai viszonyaink között és a jelen időben egészen kielégítheti, annyival inkább, mert versenytárs nélkül áll és aránylag még olcsó is. A pártolás mérvétől függ, hogy a jövőben úgy terjedelen, mint tartalmi érték szempontjából gyarapodjék s nélkülözhetetlen olvasmányává váljék. Éppen ezért az egyes közlemények szakszerű bírálgatásától most tartózkodunk s szívesen kívánunk az új vállalatnak virulást, izmosodást, elterjedést. Ajánljuk az illető körök pártoló figyelmébe.”

Ezt a bemutatást és ajánlást Raffay S. egyik tisztes szerkesztő nem találta kedvezőnek s magán levélben felszólította a „Debr. Prot. Lap” t. szerkesztőjét, hogy az ismertetés írójával igazoltassa, miket olvasott már előbb azon dolgok felől, a melyekről a theologiai szaklap új-ság gyanánt megemlékezik. Szükségesnek vélte volna ennek a jelzését azért, mert úgy gondolta, hogy az ismertető, mindezekről csakis most értesült a theologiai szaklap révén. Mivel azonban az ismertető, feleslegesnek tartotta azt, hogy mérsékelt, szelelt hangú és és ajánló bemutatásának hatását, esetlegesen gyöngítse, a magánú levél felett napirendre tért. R. S. azonban nem érve bé ezzel, a theologiai szaklap harmadik számában felhívást tett közzé, a melynek hogy mi a szövege és célja, bizonyosan nem tudhatom azért, mert ezt a számot mindidáig nem láttam, nem olvastam s

csakis most, a hozzám szerkesztőségi úton megküldött negyedik szám után sejtem, hogy mi is lehetett valaképpen ama felhívás tartalma. A negyedik szám záradéka nevezetesen így hangzik: „Szerkesztői megjegyzés. A mult számban a „Debreceni Protestáns Lap“ referensét felhívtuk, mutassa ki, mire alapította ama vádját, hogy szaklapunk csak a külföldi folyóiratok másolata s jelölje meg, hogy cikkeinket másutt már hol olvasta? Teljes három hónap múlt el azóta felelet nélkül. Ugy hisszük, ez az idő elég lett volna a vádak igazolására. Szerkesztők.“

Ezeknek az előzményeknek elmondása után valóban sajnálom, hogy az első ízben történt kihívásról idejében nem értesültem és az érdekelt felek türelmét kockára tettem; mert abban a helyzetben vagyok, hogy nem három hónap, de még három nap sem szükséges ahhoz, hogy az ismertetésből eredeztetett félreértést eloszlassam s a mit irtam, igazoljam.

Elsőben is megjegyzendő, hogy fentebb szóról-szóra idézett és eredetileg e lap 4. számában is utána olvasható ismertetésben nincs benne, nem is erőltethető belé az a passus, hogy a theologiai szaklap „csak a külföldi folyóiratok másolata“; ha ez benne volna, vagy belőle kiolvasható volna, akkor ezt talán „vád“-nak is lehetne minősíteni. De hangsúlyozom, hogy nincs benne és így a „csak“ valamint a „másolat“ és „vád“ szavak megválasztása s alkalmazása elhamarkodásból származott és mint alaptalan szólalom nem igényelhetik a figyelembe vételt sem.

Másodrenden megjegyzendő, hogy a tárgyilagossá birálatnak erisztikus kifakadással való fogadása által azt érheti el a theologiai szaklap a mit éppen kikerülni akar.

Most már következik I. a félreértés eloszlatása, 2. a recensio igazolása.

1. A félreértés abból származott, hogy az illető t. felek a theologiai szaklap két első füzetének tartalmi jelzését kevesellették s a már divatossá vált irói gloriificatio elmaradásából azt következtették, hogy munkásságukat, a „Debr. Prot. Lap“ recensense után indulva, a közönség talán nem találja méltányolni.

Az tény, hogy új irodalmi vállalatok rendszeresen hangzatos jelszavak és előzetesen kikért előnyös bemutatások mellett szoktak megindulni, de ezzel a jelenséggel szemközt a kritika nem érezheti magát megkötvé, sőt kívánatos, hogy lehetőleg lássuk az érem mindkét oldalát s halljuk az ellentétes nézeteket is. Ehez képest azt gondolom, hogy semmi tekintetben sem árt az úgynek az, ha jelzem, miképp az új vállalatnak már a neve is félreértésre szolgáltat okot, a mennyiben annak nevezi magát, a minek tartani nem lehet. Azt mondja, hogy ő theologiai „szaklap“, pedig nem más, mint theologiai általános, de nem szak „közlöny“ illetőleg „szemle.“

A theológiában nevezetesen több külön szakot lehet és kell megkülönböztetni s a szerint, a mint valaki vagy exegeta, systematikus, historikus, vagy a mint praktikus téren műveli az irodalmat, szólhat erről vagy arról a theologiai szakról; de viszont a ki a theologiai tudományok összes szakainak terén termelt eredmények felmutatásával foglalkozik, az részben az eklektikus, részben az encyklopaedista közli szerepét játsza. Így például a jelen esetben, midőn a különböző körökhöz tartozó kérdések ismertetésével foglalkozó t. szerkesztők in solidum kihívást intéznek a bíráló ellen nem úgy teszik ezt, mint szakemberek, hanem mint eklektikusok, illetőleg encyklopaedisták; viszont a bíráló

is kénytelen a jelen esetben erre az álláspontra helyezkedni és részint az exegeta, részint a többi szakbeli t. féllel szemközt ilyen minőségben, az autodafé elé állani.

Miért ez? Hiszen a programm fennen hirdeti, hogy „a kellő ellenőrzés és kritika híján jelentkező eltévelyedés hasznavehetetlenné teszi azt a kezét, mely munkára és dolgozásra volt alkotva.“ És a bírálót éppen ez a nyílt hang birta arra, hogy a tárgyilagosságot elibe tegye a subjektív érzelmeknek. Ha tehát a t. szerkesztőség a kellő ellenőrzés és kritika jogosultságát nemcsak hirdeti, de vallja és gyakorlását óhajtja is, akkor a félreértés eloszlott és helyét mihamar a kien-gesztelődés váltandja fel.

2. A recensio igazolását szintén azzal kezdem, hogy rá mutatok a nehezítés okára, a mely nem más, mint a tudományos souverainitáson esett az a csorba, a mely abból a feltevésből ered, mintha valamely bírálói észrevétel miatt már végképpen megfogyatkoznék valakinek az irói dicsősége. Pedig tulajdonképpen mit is mondtam én mint bíráló? Ismételjük meg; nem lesz felesleges. Azt mondtam, hogy „a kik a külföldi szakfolyóiratokat járatták, vagy olvassák, azok természetesen nem találják a (pozsonyi) theologiai szaklapban olyas dolgot, a mit előbb már nem olvastak volna, a mennyiben a szakemberek az őket közvetlenebbül érdeklő irodalmi termékeket első kézből szokták megszerezni.“ Nos, micsoda az ebben a mondásban, a mi a valóságnak meg nem felel?

Tegyünk csak egy kis összehasonlítást?

(Folyt. köv.)

Recensens.

Dr. Erdős Józseftől megjelent *Jésus élete és tanítása*. Ez a *bibliái theologiai elemzés*, a négy kánoni evangéliomi irat nyomán, tizenkét tételcim alatt tárgyalja az Ur életének és tanításának összes kiválóbb mozzanatait, jelentőségét, célját. A bevezetésben azt igazolja az író, hogy eösterjesztésében miért használja és fogadja el forrásul megszorítás nélkül mind a négy evangéliomot s hogy tanulmányának közrebocsátásával mi a célja? Semmi más, mint egyedül az a célja, hogy felmutassa az evangéliomokban élő s a lelki világban igéje és Lelke által szünetlenül munkálkodó Idvezítőnek földi pályáját és tanításait, noha főbb vonalakban mindamellett úgy, hogy elemzése olvasása után kiki vallást tehessen Jézusról ekképen: Ime Istennek a Báránya, a ki elveszi a világ bűnét! Ehez képest az I. tételben szól a *messiási ígéretekéről* és *Jésus születéséről*, összekapcsolva Mózes és a proféták tanubizonyságait az újszövetségi kánon hiteles történelmi okmányainak előadásával, mire II. alatt *Jésus bemerítését és megkisértetését*, III. alatt *Jésus és a tanítványok viszonyát*, ez utóbbiak elhívását, megbízását és összefüggőleg a hetven tanítvány kiküldetését s a vonatkozásban levő kérdéseket világítja meg. A IV. tételben *Jésus evangéliomi neveinek* (Istenfia, Emberfia, Krisztus, Dávid fia), tartalmi jelentőségével ismerkedünk meg. Ezután jó Jézus tanítása *Istenről* (V.), önmagáról mint *idvezítőről*, *megváltóról* (VI.), a *Szentlélekről* és a *Háromságáról* (VII.), míg a következő tételek az Ur tanításának történelmi középpontja, nevezetesen az ószövetségi írások által már előre jelzett lelki királyság, vagyis *Isten országa* körül mozognak. Felmutatja ugyanis első rendben általánosságban Isten országa fogalmát; az ószövetségi fellogás alapján re-

mélt messiási ország és a Jézusban megvalósult igazi lelki ország közt levő lényeges különbségeket, az Ur remek példázatainak előadását (VIII.), és úgy szól tovább az *Isten országa polgáraitól* (IX.), azoknak *életéről* (X.), *Isten országa üdvjavairól* (XI.), a melyek az evangéliumi okmányok szerint a fűség, a hit, az újjászületés, a keresztség, a Jézussal való lelki egyesülés, az úrvacsora, az egyház és a Szentlélek kegyelmi ajándékai. A XII. tétel címe *az utolsó nap és a megdicsőülés*. Záradékol egy összegező szakaszban azt mutatja fel, hogy *Krisztus minden mindenkben*.

Az író e tanulmányát ajánlotta felejthetetlen professora *Dr. Böhl Eduárd emlékének kegyelettel*. Az izlésesen kiállított füzet megrendelhető a szerzőnél egy koronaért. Ajánljuk az érdeklődő körök figyelmébe.

Imádságok és elmékedések protestáns vallásu foglyok számára. *Irta Csiky Lajos, a debreceni kir. törvényszék fogházának ev. ref. lelkésze. Jelige: Zsolt. LXXIX. II. „Menjen bé te elődbe a foglyoknak fohászokodások.” A váci kir. orsz. fegyintézet könyvnyomdája. Ara 80 fillér.*

Csiky e művét már mintegy 7 évvel ezelőtt mint pályaművet írta meg, az igazságügyminiszter éppen az ő előterjesztése alapján pályázatot hirdetvén egy foglyok számára való imakönyvre, mint a melyre a társadalom ama nyomorultjainak, ilyen könyv nem léteben, kiáltó szükségök volt. Heten pályáztak a kitűzött munkára, s Csiky műve találtatott legjobbnak, de, nyilvánosság elé nem tartozó okokból, az imakönyv kiadása éveken át húzódott, míg végre pár héttel ezelőtt, a mint ezt egyik közelebbi számunkban röviden már jeleztük, napvilág elé juthatott szerzőnek ez a legújabb műve, mely a szabad lábon levő embereket talán nem is igen érdekli, de arra igenis hivatva van, hogy világosságot vigyen be a börtönök sötétségébe, vigasztalja és emelje a bűneik miatt megtört lelkeket. A foglyok bizonyára jóleső örömmel olvassák ezeket az imádságokat, melyeket olyan ember állított össze, ki mint fogházi lelkész, igen komolyan igyekszik venni az e téren, e működési körében reá néző feladatokat.

A csinos kiállítása, 212 lapra terjedő mű tartalma következő: Elöl az Úri Imádság, s egy fogoly elmékedése áll az imádkozásról, és egy ennek megfelelő imádság. Az *első részt* elítelt foglyok elmékedései és imádságai alkotják 6 szakaszban, u. m. 1. köznapi elmékedés és három hétre, a hét minden napjára való imádságok; 2. vasárnapi és ünnepi elmékedések és imádságok, külön-külön elmékedés vasárnapra és minden ünnepre, 4 vasárnapi, 4 adventi imádság s minden ünnepre, vagy ünnepszerű alkalomra 1—1 imádság; 3. bűnbánati héten és urvacsoraosztás alkalmával mondandó imádságok. (5 imádság); 4. bibliai elmékedések Csel. 12, 1—9, Máté 25, 1—13 és I. Zsolt. 1—6. alapján; 5. beteg foglyok elmékedése és imádságai (3 vasárnapi és 3 köznapi imádság); 6. kiszabaduláshoz közel álló fogoly elmékedése és imádságai (2 imádság). A munka *második részében* halálra ítelt elmékedése és imádságai foglalhatók (3 imádság). A *harmadik részben* pedig vizsgálati fogoly elmékedése és imádságai állanak, még pedig minden köznapi 1—1, és vasárnapra 3 imádság.

Mint a tartalom-jegyzékből látható, Csiky felölelte a rabélet minden mozzanatát, hogy a vallás szavaival hasson a társadalom elesettjeinek lelkére.

A mű nyelvezete bűnbánatra hívó, törődött lélekben alázatos, egyszerű hang. Szerző tudta, hogy a kik

számára ír, legtöbbszörre a kevéssé tanultak, vagy teljesen tanulatlanok osztályából kerülnek ki, s ehhez alkalmazta imádságai hangját.

A letartóztatási intézetekben működő lelkészek jó lélekkel bevihetik e kis könyvet elárult híveikhez. Megrendelhető a váci orsz. kir. fegyintézet igazgatóságánál.

KÜLFÖLD.

Külföldi egyházi élet.

(Houtin és Loisy abbék könyvei; a Franciaországból kivándorló szerzetesek új hazája; az alkoholizmus; a prot. istenítisztelet fontossága; az angol és skót missziók orvosai.)

Mig a pápa a bibliai kérdés rendezésével kellekedik, mert a multkor tett kijelentése szerint legalább tíz évre volna szüksége, hogy a bibliai kérdésben az egyház szükségéinek s a tudomány követeléseinek megfelelő határozatot hozhasson: addig a francia kath. klérusnak két tagja *Houtin* és *Loisy* abbék a cselekvés színterére lépve, irodalmi tevékenység kifejtése közben akartak hozzájárulni a kérdés tisztázásához, de tehetőségükre és munkásságukra a pápai körnek nem volt szüksége, sőt a két merész pap kiadott könyvének olvasását betiltotta. *Houtin* és *Loisy* ugyanis a protestáns bibliai kritika vizsgálódásaira támaszkodva írták meg munkáikat, az első „a bibliai kérdés Franciaország katolikusainak a XIX. században,” az utóbbi „az evangéliom és az egyház” cím alatt, mi által a francia kath. reform-párt hivatalos lapjának véleménye szerint a fenti abbék fellépésének fontossága abban nyilvánul, hogy a protestantizmust akarták bevezetni a katolicizmusba, hogy eljőjön azon időpont, a mikor *Hébert* abbé szerint „az egyház protestánsá lesz s ez utóbbi lesz az elsőnek vége.” Angers püspöke február 6-án kelt pásztori levelében kárhóztatja a két felvilágosodott pap könyvét s mivel e munkákat 1. felsőbb helyben hagyás és engedelem nélkül adták ki 2. a katolikus tudományosság, a zsinatok, pápák, püspökök határozatát támadó kritikával és vakmerő gyanúsítással bántalmazzák, 3. természet szerint botránnyal szereznek és a hitre vonatkozó véleményét rontják: irataik veszedelmes és káros könyveknek nyilváníthatnak, s mint ilyeneknek olvasása tilos. *Vigouroux* apát ez ügyvel kapcsolatban álló célzattal a pápa környezetéből Franciaországba utazott, s azt a meghagyást nyerte a pápától, hogy feladatát gyorsan végezze. A francia közvélemény kíváncsian várja, hogy mi lesz a merész papok sorsa.

A svájci államtanács megtiltotta a Franciaországból kiutasított és Lausanneba érkezett karthauziaknak a Svájcban leendő letelepedést. A rend főnöke Freiburgot választotta lakhelyül, de papi ruháját nem hordja és nevének leírását módosította.

Mig Svájc erősen tiltakozik a fekete sereg betelepődése ellen, addig a belga kormány hasonló erélyes fellépésre képtelen. Belgiumban 1846-tól 1900-ig a szerzetesek száma megháromszorozódott s az idegen szerzetesek száma ugyanezen idő alatt az 1846-iki létszám ötszörösére emelkedett. 1900-ban ez államban 6,913 idegen szerzetes lakott s azóta Franciaországból 5,300 új jövevény érkezett s a 12,213 idegen barát kellemes otthont talált e kis államban, hol két év leforgása alatt az idegen szerzetesek száma 77%-al szaporodott s mig 1900-ban 172 lakosra, ma már 150-re esik egy barát.

A belgiumi állapotok rosszabbak még a spanyolországiaknál is és a hullámzás nem apad, sőt mindig emelkedik.

A francia protestáns egyház nemes mozgalmat indított meg az alkoholizmus ellen s az evangéliom ujjászülő erejével igyekezett orvosolni Franciaország ezen veszedelmes betegségét. A polgári hatóság sem akart tétlenül maradni; Páris előjárósága nagy plakátokon hirdette az alkoholizmus veszedelmét s az orvosi fakultás dékánjának s az első francia kórház igazgatójának véleményére támaszkodva óva intette a közönséget az alkohol élvezésétől. Nagyon természetesen, a kívánt mérsékletesség korszaka e rendeletforma hirdetés kiadása után nem következett be; a közönség a plakátokat letépdeste s ujabban egy másik hirdetés olvasható a falakon, mely a közönség jó érzéséhez apellálva, más orvosi tekintélyekre hivatkozva állítja, hogy az alkohol nemhogy nem veszedelmes, sőt bármilyen formában hasznos és szükséges tápszereket tartalmaz „Tehát használjátok, de ne éljetelek vele vissza,“ ez a felhívás refrainje.

Kirkendbright skóciai lelkész a templomi istenítésztelet fontosságáról értekezik egyik angol folyóiratban, s e tárgyról igen érdekes és megfigyelésre méltó dolgokat közöl. Kifogást emel azon módszer ellen, mely az egyházi beszédet, a protestáns istenítésztelet központi részét az egyéni hiuság köpenyegének hordozójává s a vallás tényeit eszmékké akarja átváltoztatni. Mert azon eljárás, hogy a vallás mysteriumait, a váltást, megváltást pusztán ideákká finomítják egyesek és Isten személységének prédikálása helyett a legfőbb okról beszélnek: homályosítása a vallás igazságainak. E téren olyan veszedelem fenyegeti a prot. egyházat, a mit a kath. írók nem is késnek vádud felhozni ellenünk. Hasonló visszaélést követnek el némelyek az imádkozással is; Krisztus élete folytonos, állandó imádkozásban telt el, minden lépésénél az Atya iránt való engedelmesség és felebaráti szeretet vezérelték. Ezen elveknek kell irányítani az imádkozó lelkész is, ha gyülekezetének imádságát a Krisztus szellemében akarja Istenhez emelni.

A skót szabad egyház a múlt évben külmisziói célokra összesen 69 289 fontot adott ki, míg bevétele ugyanezenmü kiadásai fedezésére 67,058 font volt. Mivel már az 1901. évben is 4,322 font deficittel záródott a kimutatás, a két év eredményét összegezve 6 553 font deficit mutatkozik. A kiadási többlet fedezése végett komoly felhívást intéztek az egyház hiveihez s remélhetőleg a kívánt siker ezen évben nem marad el.

„Betegeket gyógyítsatok, az evangéliomot prédikáljátok,“ Krisztusnak ezen parancsolatja értelmében az angol egyházak nemcsak lelkészeket küldenek a pogány népek közé, hanem evangéliomi szellemben nevelt orvosokat is, kik az evangéliomhirdetőknek segítséget szolgáltatnak s tudásokat, eszközöket, hitöket önzetlenül a Krisztus egyházának dicsőségére szentelik. A britt királyság különböző protestáns egyházai összesen 330 missionarius-orvost foglalkoztatnak jelenleg a világ fekete tájékain s örvendetesen említhetjük fel azon körülményt, hogy e munkások számának emelkedése évről-évre nagyobb arányokat ölt; tíz évvel ezelőtt csak felényi missziói orvos működött, mint ma.

(Páris.)

Külföldi lapok nyomán közli:

Nánássy Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Évzáró istenítésztelet.** Folyó hó 12-kén tartott meg a nagytemplomban a szokásos lyurgiai ke-
retetek között. A szónok *Csiky Lajos* hittanár és főiskolai lelkész volt, ki szép imádságot mondott; mellette a papszékben ott láttuk a mi szeretett agg püspökünket is. Istenítésztelet után a tanárkarok a főisk. kistanácsterembe vonultak a hol a püspök ur áldó szavai után az igazgató *Kérészy Zoltán* üdvözölte a főtiszteletű püspök urat s köszönte meg neki a főiskola iránt e már elhanyagolt isk. évben oly sokszor bebizonyított jóságát. A debreceni egyház nevében *Simonffy Imre* kir. tanácsos főgondnok, a város nevében pedig *Oláh Károly* tanácsnok szólottak még s biztosították a főiskolát azon jóakaratról és áldozatkészségről, melytől ez ősi intézet iránt ugy az egyház, mint a város áthatva van. A templomban különben a nagy közönség közül édes kevesen jelentek meg s szerettük volna, hogy joghallgató ifjúságunk is jobban képviselve lett volna! . . . Hajdanában nem így volt ez! . . . Akkor még az ilyen istenítészteletekről erővel sem lehetett volna visszatartani a joghallgatókat. Kérdezzék meg a mi tisztelt barátaink saját édes apjoktól, — ha nincs-e igazunk és ne vegyék tőlünk rossz néven, ha arra kérjük őket, hogy jövőre térjenek vissza az apák szokásához. Különben is maga a jogi tanári kar adja a szép példát, melyet csak követni kell. A jogi professorok ez alkalommal is mind ott voltak a templomban; ugyan miért ne lehetnének ott a jogász-ifjak! ?

— **Facta loquuntur.** Ismeretes e lap olvasói előtt, hogy a mult számoknak az egyházi adózás kérdésével foglalkozó cikkei gróf Tisza Istvánt anyagiás gondolkodásának tüntetik fel, ki az áldozatkészséget árlejtésre viszi. Legyen szabad nekem néhány száraz adattal szolgálni erre nézve felvilágosításul. A geszti egyházban gróf Tisza István egyházi adó fejében fizet évenként 700 k.-t, (melyből 200 k. a rendes adóján felül eső s önként megajánlott évi adomány); a gyantai birtokon rendes iskolát és tanítói állomást tart fenn mintegy 1600 k. évi kiadással; ugyanott a mult évben épített egy szép tantermet s tanítói lakást, milyennel még jobb egyházaink közül se mindenik dicsekedhetik; a geszti egyháznak szintén a mult évben adományozott egy teljesen felszerelt kisedővodát s ehhez fentartási alapot 40 ezer k. értékben. Legközelebb kivált a szegényebb néposztályra nagy súlylyal nehezedeő népiskolai tandíj eltörlésén buzgólkodik olyan formán, hogy a tengernek jó részét saját vállaira venné. Több kisebb adományát s egyházunk iránt mindenkor kész segedelmét nem is említem fel; mert a hol a tettek így beszélnek, ott bátran hallgathat az emberi szó. Hát csak adjon a jó Isten sok ilyen és hozzá hasonló gondolkodásu egyháztagot, a ki az áldozatkészséget nem *árlejtésre* hanem *arverésre* viszi; a ki az áldozatkészségben így licitál önmagára nem lefele, hanem felfele. — Szabó István geszti ev. ref. lelkész.

Kiadtam e cikket igen szívesen; azt azonban ünnepelesen és határozottan kijelentem hogy, *gróf Tisza István* urat a „Debr. Prot. Lap“-ban senki személyében meg nem támadta s így „*anyagiás gondolkodásnak* vagy *az egyházi teherviseléstől huzadozónak* sem tüntette“ fel. Mi nekünk semmi bajunk sem *gróf Tisza István* urnak, sem senki másnak a személyével mi csak az egyházi adózásnál tervezett degressiv kulcs-

rendszer helytelenítettük és helytelenítettük ma is. De azt tettük volna akkor is, ha nem *gróf Tisza István*, hanem bárki más áll elő e tervvel. Mi ismerjük a gyakorlati életet, népünk gondolkozásmódját és nagy vesztét sejtünk ebben az adózási rendszerben. Hiszen még csak tervezet s már is megkezdték a socialisták az izgatást ellene! (Lásd: „Szabad Szó” június 4-iki 23-ik szám.) Ezért irtunk, szavaztunk ellene. A mint hogy ellene nyilatkozott annak p. o. az egész tiszántúli kerület, a dunamelléki 8 egyházmegye közül 7; a dunántúli, tiszántúli és erdélyi egyházmegyék közül több. Annyira meg csak nem süllyedt még alá az a híres prot. lelkiismereti szabadság, hogy elvi kérdések felett vitázni se lehessen!? Hagyjuk ezt tisztelt kolléga ur; higgye meg: ez adózási terv körül lefolyt vitákra s szerzett tapasztalataimra még visszagondolni sem szeretek. . . De ismétlem, hogy *gróf Tisza István* áldozatkészségét itt senkinek sem jutott eszébe kétségbe vonni. Más az, a miről szó van. S ne vigyük a kérdést erre a tere.

— **Másik nyílt levél Lánczy Józsefhez.** Kedves öcsém! Igen érdekes, és általam nagyon szívesen fogadott „Válasz”-odat azzal végezed: „*Vajha már kezünkben lenne!*” nohát nem lesz kezetekben mostanában az új énekes könyv, a convent elhalasztotta ad graecas calendas! Azt határozta, hogy most, a mint teljesen elkészült, le kell küldeni a kerületekhez. egyik tag azzal indokolván, nehogy a kerületek joga megcsorbítottassék. Hisz minket a kerületek küldtek ki, 4 püspök volt tagja a bizottságnak, kik annyira vigyáztak ránk, hogy egy, pláne ránk unt, s kerülete érdekeit igen hathatósan képviselte, mely bizony, mondom, hogy csak hátrányára lett az új énekes könyv tartalmának, de hát engednünk kellett, nehogy valamelyik kerület érdeke hiányt szenvedjen! Pedig mindent úgy tettünk ám a mint irod: „magyar alakzatu szöveg, magyar rithmus, magyar motivum új dallamok.” Már most mi lesz? azt kerdi fejesóvalva minden ember! Én úgy gondolom kettő: 1. az egyházkerületek vagy azt mondják *nem kell*, akkor kezdhetik újra, a kiknek kedvük lesz hozzá, az eddigi idő, munka, pénz mind fűcses! 2. vagy azt mondják *kell*, ezért meg nem volt érdemes e nagy fontosságú ügyet úgy hátra tolni! Mi pedig, a kik önzetlenül a legnagyobb odaadással munkálkodtunk szemlesítve szégyenelhetjük magunkat, különösen én, ki 1875-ben beadtam az indítványt, az é. k. megújítása iránt a magas conventhez! elmondhatjuk Endrével: „Tied ó konvent az igazság, miénk csak az orcapirulás!” Vale!* Gyoma, június 8. *Kálmán Farkas.*

— **Gyermek-isteniszteletek** főiskolánkban. *S. Szabó József és Kecskeméthy M. Lajos* főgymn. tanárok szoktak ilyeneket tartani s tartottak a végére ért iskolai évben is. *S. Szabó* Róm. 12. 2., *Kecskeméthy* pedig: Énekek éneke 2. 15. alapján. *Kecskeméthy* tehát csak tovább fejtegette azt a textust, mely-

* Kálmán Farkas bátyánknak e nyilatkozatára megjegyezzük, hogy itt sem „orcapirulás”-ról, sem „ad graecas calendas” halasztásról nem lehet szó. Nincs az a komoly református ember, ki az új énekes könyv összeállításába befolyt tényezők s azok között éppen a *Kálmán Farkas* érdemeit is el ne ismerné. De igen fontos, még pedig úgy szellemi, mint anyagi érdekek követelik, hogy az egyházkerületek meghallgattassanak és a konvent nagyon jól tette, hogy a kinyomatásba bele nem ment. Ez érdekek első sorban éppen a mi egyházkerületünket érintik. Már eddig is merültek fel kérdések, melyeket tisztázni kell: nem lehetetlen, hogy lesz még több is s mindenestre jobb, hogy a nehézségek előzetesen simittassanak el, semhogy késői mizériák kuforrásává váljanak. Ha eddig türelmesen vártunk, még egy kis várakozásba nem halunk bele. Szerk.

ről már egy alkalommal oly sikeresen prédikált. A siker most is megvolt. Ez a férfit, úgy látszik, valóságos mester a gyermekeknek való predikációk megírásában és elmondásában. Előadása alatt kezdettől fogva végig minden gyermek csupa élénkség, csupa figyelem volt. Pedig, hogy mit tesz ez, azt mindenki tudja, a ki valaha az Oratoriumban isteniszteleten volt. Üdvözljük mindkét lelkészjelleű kollégát! Mert igen szép és sikerrel elmondott beszéd volt az *S. Szabóé* is s szinte tolul pennánkra a kérdés, hogy ha nem állíthatjuk még fel soká a prot. tanárképezdét, vajjon nem volna-e jó visszamenni a régi gyakorlatra, olyan formán, hogy a theológiát kitünő sikerrel végzett ifjak közül válogatnók ki azokat, kik hajlamaikat tekintve tanároknak valók s ezeket küldenők fel az egyetemre, a hol, — a mint tudjuk, — 2 éve a theol. kúrsusból javokra beszámíttatik? Olyan kérdés, mely megérdemli azt hogy felette gondolkozzunk.

— **Halálozás.** *Márk Pál*, a debreceni ev. ref. főiskolának a gymnásiumi szakon évtizedek hosszán át buzgó lelkiismeretességgel munkálkodott, s egy évtized óta már nyugodalomban levő tanára, áldásos élete 82 ik évében f. hó 8-án, hosszas gyöngéledés és szenvedés után elhunyt. Halálát közelebbről vele 45 hosszú éven át szeretetben élt felesége, immáron gyászoló özvegye, s egyetlen leányuk, *Mátray Lajos* szatmári ev. ref. főgymnasiumi tanár felesége, s ezek négy kicsiny gyermeke gyászolják. Az elhunyt fölött a háznál *Csiky Lajos* főiskolai lelkész imádságot, a temetőben pedig a családi sírbolt nyílt ajtaja előtt *Sinka Sándor* főgymnasiumi igazgató sírbeszédet mondtak, mindketten átérezett szavakkal tolmácsolván az elhunyt, egyszerűségében oly igen nemes alak eltávozásá alkalmával lakadt bánatos s mégis megnyugvást kelteni akaró gondolataikat. Lehetőleg már közelebbi számunkban részletes nekrológot fog lapunk a megboldogultról hozni.

— **Segélyezések.** Egyházkerületünkben a konvent a következő egyházak részére adott segélyt u. m. a) nagyobb segélyek: Nyir-Ábrány anyásíthatása érdekében 1200 k. Kun-Csorba, adósságtörlesztésre 1200 k. Komoró, lelkészi lak építésre 1000 k. Bábony, adósságtörlesztésre 600 k. Kis-kolcs, adósságtörlesztésre 500 k. Összesen 4500 kor. b) kisebb segélyek: Fülöp-daróc közszükségeire 80 k. Csetfalva, 80 k. K.- és N.-Gut, 80 k. Harangláb, 50 k. Ér-Adony, 70 k. Tivadar, 50 k. Magosliget, 50 k. Tiszta-Berek, 50 k. Dengeleg, 50 k. Szintye, 80 k. Összesen 640 kor.

— **Adomány.** Hegyi Mihályné urnő nevével ujabban találkozunk az adományozás terén. A napokban 2000 koronát küldött be *Balogh Ferencz* theol. akad. tanár által, alapítványul egy hittanhallgató tápintézeti ellátásának költségére. A szép tett külön magasztalásra nem szorul, a hála érzésével pedig már teljes mindnyájunknak a szíve, kik a nemes keblü adományozónak ujab, meg ujab jótettéről igen sokszor adhattunk már hirt.

— **Belmissziói kirándulás.** A „Kis Tükör-Olvások Evangyéliomi Egyesülete” Áldozócsütörtökön — mint egy évvel ezelőtt is — belmissziói kirándulást rendezett Karcagról Bucsa-Telepre és ott a községi iskola termében délutáni istenisztelet végeztekor a hitélet emelése s az ottani ev. ref. templomalap gyarapítása céljából szavalattal felolvasással egybekötött evangyéliumi előadást tartott az egyesület vezetősége. A kirándulásban a karcagiak közül, kilenc kocsin, résztvettek vagy 50-en, 60-an. De voltak, néhány kocsin, kisújszállasi és dévaványai hívek is. A jó Isten mindenkép-

pen megáldotta ezt a kirándulást: gyönyörű napsugaras idő volt, sokan vettek részt a kirándulásban, özőnen voltak az előadáson (mégkatholikusok is!), szépen és jól sikerült az egész. A bucsatelepiek hálája mint a „Nagy-Kunság“ című hetilap mondja leirhatatlan volt, s a szívélyes fogadtatás, melyben előmunkásságu hitfeleiket részesítették, felejthetetlen marad mindenki előtt. Megvallották, hogy mióta a karcagiak figyelme feléjük fordult, azóta a betolakodni akaró baptisták teljesen háttérbe vonultak, s elhallgattak a socialisták is. . . . Az egyház-vezetés részéről Császár Károly ev. ref. tanító, mint a bucsatelepi leányegyház lelki gondozója lelkes szavakkal köszönte meg a karcagiak fáradozásait, kik a nélkül, hogy fel lettek volna szólítva az adakozásra, maguk buzgóságából mozgalmat kezdtek a bucsatelepiek érdekében s önkéntes szeretetből gyűjtést indítottak a templom-alapra. A kirándulást a „nagybucsa“ uradalom tisztartója és a „rakoncsi“ ispán hozzájárulásával rendezett szeretetvendégség fejezte be. E vendégségben együtt örült a vidéki vendégekkel a község és egyház előljárósága. Derűség és jókedv uralkodott. De jelen volt az Ur is! A vendégséget ima nyitotta meg s a felszólalók magasztos dolgokról beszélték. Kedvesség, vidámság fénylett minden arcon. Szívől jövő ima és buzgó énekés volt a vendégség méltó befejezése is. Megemlítjük még, hogy az Egyesület pénztárosa 212 k. 10 fill.-t adott át fentjelzett napon a bucsatelepi ev. ref. egyház vezetőségének a templomalapra. Ebből 113 k. 75 fill. t tetszés szerinti önkéntes adományzás útján, az őszön, télen s tavaszon rendszeren evangéliumi felolvasó összejöveteleken adtak össze a karcagiak, 50 koronát az április 19-én rendezett jótékonycélu evangéliumi felolvasóestély közönsége adott (szintén tetszés szerint!), 8 k. 35 fill.-t pedig a vasárnap délutánonként rendezett evangéliumi gyermek-összejövetelen résztvevő gyermekek adományoztak és 40 koronát egy „Magát megnevezni nem akaró keresztyén“ jutatott e célra. Bucsa-telepen pedig az evangéliumi előadás alkalmával adakozásból begyűlt 26 k. 20 fill. Ugyanott a szeretetvendégségen 20 fillérenként 5 korona; a szeretetvendégség végeztével pedig fillérenként 30 fillér. Így tehát a bucsatelepi ev. ref. templom alap 1903. május 21-én kapott 243 k. 60 f. az az kétszáznegyvenhárom korona hatvan fillért.

Szerkesztői üzenet.

M. Gy. Paptamási. Egyházad történetét ki fogom adni szívesen. — D. B. Mánd. Jönni fog.

Tartalomjegyzék: Az iskolai év végén. Barcsa János. — Tárcsa: Suraklini Petrovics Péter. Székegyházi. — Református lelkészi karunk jövője. dr. Márk Ferencz. — Tanügy: A helyesírás. H. Fekete Péter. — Közéletünk: A konvent ülése. — Az egyetemes énekügyi bizottság utolsó ülése. Balogh Ferencz. — Irodalom. — Külföld: Külföldi egyházi élet. Nánássy Lajos. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Pályázati hirdetés helyettes tanári állásra.

A mezőturi ev. ref. főgymnásiumnál egy helyettes tanári állásra pályázat hirdettetik.

Ezen tanszék tárgyai a földrajz és történelem, javadalma pedig 1600 korona a főgymnásium pénztárából.

A mennyiben az internatus ez idő szerinti felügyelője viszonyai változtával e felügyeletről lemondana, köteles a megválasztandó helyettes tanár az internatusra való felügyeletet teljesíteni, mely felügyeletért az iskola épületében külön lakó szobát kap fűtéssel, de világítás nélkül.

Pályázhatnak a fent megjelölt szakra készült ev. ref. vallásu tanárjelöltek, esetleg már oklevelet nyert tanárok; mivel azonban ezen tanszék főgymnásiumoknál csak helyettes tanárral tölthető be, rendes tanári javadalomra nem számíthatnak.

Egyenlő képesítés mellett előnyben részesül azon pályázó, a ki vagy gyorsírást, vagy francia nyelvet, vagy tornát tanítani képes.

Pályázók születési bizonyítvánnyal, végzett tanulmányaikról, képesítésökről, eddigi szolgálataikról, egészségi és hadkötelezettségi viszonyaikról tanuskodó okmányaikkal felszerelt kérvényeket f. évi junius 20-ig az igazgató tanács elnökéhez adják be.

A megválasztandó köteles szakján kívül más tárgyak tanítását is elvállalni s az intézeti teendők egyéb ágaiban is részt venni.

Az állomás 1903. szept. 1-én elfoglalandó. Mezőtur, 1903. Május 25.

Gergely Antal s. k.
ref. lelkész, ig. tan.
elnök.

Pályásat.

A hevesnagykunsági ev. reform. egyházmegyébe kebeleztet tiszta-szöllősi egyház, halálozás folytán megürült lelkészi állomására.

Évi jövedelem: föld-jövedelem, pénz és termény értéke: 2638 kor.

Megválasztandó lelkész hivatalát a választás, illetve annak megerősítése után azonnal elfoglalni tartozik.

A felszerelt pályázati kérvények f. évi július 6-ig Dorogi Lajos espereshez Kisujszállásra küldendők.

A tiszta-szöllősi egyház egyházmegyei végzéssel első osztályba van sorozva.

Debrecen 1903. jun. 11.

Kiss Áron
püspök.

Pályásat.

A hevesnagykunsági ev. reform. egyházmegyébe kebeleztet szalóki egyház lemondás folytán megürült lelkészi állomására.

Évi jövedelem: földjövödelem, pénz, termény értéke: 1131 kor. 13 fill. mely 1600 koronára kongruával egészítették ki.

Megválasztandó lelkész hivatalát a választás,

illetve annak megerősítése után azonnal elfoglalni tartozik.

A felszerelt pályázati kérvények f. évi július 6-ig Dorogi Lajos espereshez Kisujszállásra küldendők.

A szalóki egyház egyházmegyei végzéssel negyedik osztályba van sorozva.

Debrecen, 1903. június 11.

Kiss Áron
püspök.

Pályásat tanári állásra.

A csurgói áll. segély. ev. ref. főgymnáziumban betöltendő egyik *latin-görögnyelvi* taniszékre pályázatot hirdetek. Ezen rendes tanári állás javadalma 2400 k. törzsfizetés, ötször 200 k. ötödéves pótlék és 400 k. lakbér. A helyettes tanári állás javadalma 1600 k.

Pályázhatnak ev. ref. vallásu egyének.

Felhívom a pályázni kívánókat, hogy keresztlevéllel, oklevéllel, egészségi- s esetleg szolgálati-bizonyítvánnyal felszerelt s a belső-somogyi ev. ref. egyházmegyei közgyűléshez címezett kérvényüket f. évi *július 18. déli 12 óráig* alulírotthoz küldjék be.

A megválasztott tanár állását f. évi aug. 30-án köteles elfoglalni; kötelezve leendő szék-

foglaló tartására, heti 20—21 órasi tanításra s a felekezeti, községi stb. tanárok számára létesített orsz. nyug- és gyámintézetbe való belépésre.

Kelt Alsók-ban, (Somogy m. u. p. Csurgó) 1903. jun. 9.

Németh Zsigmond,
az ig. tanács elnöke.

1—3.

Pályásat, káplán-tanítói állomásra.

A büdszentmihályi ref. egyháztanács káplán-tanítói állomásra pályázatot hirdet. Ezen állomás évi jövedelme 1400 korona, mely áll 601 korona 28 fillér készpénz, 36 mm. rozs, 1 mm. buza, 9 hold szántó föld, $\frac{1}{3}$ hold legelő, tanítványaitól egy csirke; presbyteri gyűlés jegyzőkönyv vezetéséért 40 korona és lelkésztől 140 korona. Lakszobák az iskolaépületben.

Kötelessége: V. és VI-ik fiosztályok vezetése, lelkészi teendőkben segédkezni, jövő-menő diákok szállással és kosztal ellátása. Az állomás f. 1903. év szeptember 1-én foglalandó el.

Pályázhatnak IV-ed éves, vagy már végzett theologusok. Kérvények alulírotthoz f. június hó 27-ig beadandók.

Büdszentmihály 1903. június 10.

Sörös János,
ev. ref. lelkész.

A tavaszi idény alkalmából

Ruháinkat

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

férfi fiu és gyermek ruha áruházában szerezzük be.

Legmegbízhatóbb bevásárlási forrás

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Alapított 1845-ben.